

فہرست مضامین

نمبر شمار	عنوان	صفحہ نمبر
1.	د وارث مال استعمالول څنگه دی؟	
2.	د میراث حصہ د حق والاته اورسوی	
3.	د یتیم مال خوړل په ناحقه حرام دی	
4.	د میراث حکم څه دے؟	
5.	میراث به په کومه طریقه تقسیمېږي؟	
6.	د صلبی (حقیقی) اولاد د میراث بیان	
7.	د نیا (جدّة) د میراث حکم	
8.	د نیکه د میراث بیان	
9.	آیا مسلمان د کافر نه میراث وړلے شي؟	
10.	د مرتد د میراث مسئله	
11.	په حدیث کنبې دامامانو مذهب	
12.	د میراث د تقسیم نه مخکې به که چرته وارث مسلمان شي نو ددی څه حکم دے؟	
13.	چه کله ماشوم پیدا شي او اوواز اوکړي بیا مړ شي نو څه حکم ئې دے؟	
14.	د رشتی د میراث دوجه نه د قسم او اقرار واله میراث منسوخ دے	
15.	هغه کس چه د بل سړي په لاس اسلام راوړي نو	

مَا حُكْمُ الْمِيرَاثِ فِي الْإِسْلَامِ؟

	ددى ميراث به څوڪ وږي؟ يعنى ڪلهه ڇهه نور وارثان نه وي.	
16.	موانع د ميراث	
17.	د ميراث حصه د حق والا ته اور سوي	
18.	د ميراث د ميراث بيان	
19.	آخري آيت ڇهه د ڪلاله نازل شو ۽ دے	
20.	په ژوند ڪنډي د وراثت تقسيم	
21.	خويندو ته په جهيز ورکولو سره ددى حصه نه ختميدوي	
22.	په جهيز او مهر ڪنډي وراثت	
23.	د دويي نكاح د وجه نه ښځه د ميراث نه نه محروميدوي	
24.	وارث عاق ڪول	
25.	د وصيت او ميراث ڪهونه/ څواهم مسائل	
26.	د ولد الزنا د ميراث حكم	
27.	د علم ميراث د زد ڪړي حكم	

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ
مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّهُ فَلَا
هَادِيَ لَهُ وَنَشْهَدُ أَنْ سَيِّدَنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ أَمَّا بَعْدُ! يُوصِيكُمُ اللَّهُ
فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا
تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ
إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ
فَلَأُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ
أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفَعًا فَرِيضَةٌ مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا [النساء: 11]

ترجمہ: وصیت (حکم) کو پتاسی تہ اللہ پہ بارہ (د میراث) د اولاد ستاسے
کنہی د نارینہ دپارہ مثل د برخے د دوؤ زنانو دے، او کہ وی زنانہ (دوہ) یا
زیاتے د دوؤ نہ پس دوی لره دوہ حصی د هغه مال دی چه پریخے دے مری، او
کہ چری یوہ وہ، پس د غلره نیم مال دے، او د مور او د پلار د مری، د هریو د
دوارو تہ شپږمه حصہ دہ، د هغه نہ چه دہ پریخے کہ چری وی دہ لره اولاد، پس
کہ نہ وی دہ لره هیخ اولاد او میراث ترینہ وری مور او پلار ددہ، پس د مور دپارہ
دہ دریمہ حصہ، پس کہ وی دہ لره ورونہ، پس د مور دپارہ شپږه حصہ دہ، پس د
وصیت نہ، چه وصیت وکری دے په دغه، او پس د اداء کولو د قرض نہ،
پلاران ستاسو او زامن ستاسو نہ پوهیږی چه کوم یو ددوی نہ زیات
نزدے دے تاسو تہ، په نفع کنہی، حصے مقرر شوی دی د طرفہ د اللہ نہ
یقیناً اللہ تعالیٰ دے پوهه، حکمت والا.

مَا حُكْمُ الْمَيِّزَاتِ فِي الْإِسْلَامِ؟

الله رب العزت د خپل مخلوق د هدايت لپاره وختاً په وختاً استاذی او رسولان رالېږلی دی ، ددی دپاره چه د خپل مخلوق عذر او بهانه ختمه کړی چه بیا صبا له د قیامت په ورځ دانه وائی چه : مَا جَاءَنَا مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ نه ووراغله مونږ ته څوک زیره ورکونکې ، او ویرونکې . نو الله سبحانه وتعالی به ورته اوفرمائې : فَقَدْ جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ^(۱) یقیناً راغله وو تاسو ته زیره درکونکې او ویرونکې . او کار د پیغمبرانو علیهم السلام داو وچه دا بندگان الله رب العزت ته سپین مخ او کامیاب لار شې ، نو هر پیغمبر خپل امت ته اول د الله دیو والی پیغام ورکړه چه اُعْبُدُوا الله صرف او صرف دیو الله عبادت او کړئ ، هر مشکل کار په الله تعالی حل کړئ ، بچی د هغه نه طلب کړئ ، د هر قسم بیمارئ د ختمولو فریاد او ژړا هغه ته او کړئ ، سجده رکوع هغه ته او کړئ ، غلامی د هغه او کړئ . مقصد دا چه د عبادت ټول قسمونه الله لره او کړئ که عبادت د بدن دے او که عبادت د مال دے ، که عبادت د قول دے او که عبادت د فعل دے . نو د الله رب العزت د حق نه روسته به ئې د بندگانو او د نورو مخلوقاتو حقونه بنودل ، آن تر دی چه نبی علیه السلام د ځناورو حقوق هم بنودلی دی . وجه داده چه د بنده حق د هغه د حق په واپس کولو او د هغه نه په معافئ غوښتلو سره معاف کیږی .

افسوس صد افسوس ! چه ننی دور کښې اکثریت په حقوق العباد کښې راځیر دے ، او خوشحاله خوشحالی ده ، ظالم د مظلوم په حق کښې لگیا دے او د بل د دنیا دپاره خپل او د بل آخرت بربادوی ، هډو دا تصور نه کوي چه څه به د الله سبحانه وتعالی مخی ته اودریږم ، ځما سره به د ذری ذری حساب کیږی . لکه

يو عالم باره کښې راځي چه دا د کرایه په کور کښې اوسیدلو یوه ورځ ئې څه لیکل کول چه په کاغذ باندې تری څه سیاهی پریوتله ، نو د دیوال نه ئې په نوک کښې څه معمولی شان خاوره راواخستله او په دغه سیاهی باندې ئې واچوله ، او دا سوچ ئې اوکړو چه دا خو معمولی خاوره ده ، نو خوب کښې ورته اووئیلے شو چه دا خاوره خوتاته معمولی ښکاری ، خو د قیامت په ورځ به په میزان کښې ددی پته تاته اولگی.

نن صبا خلقو ته د بل مسلمان مال خپل مال ښکاری او هېڅ پرواه نه کوي ، که د یو دکاندار خواته ورشي نو د هر څه نه به لاس ډک کړي ، دکاندار عاجز ورته د شرم او حیا د وجه نه هېڅ نه شي وئیلے حالانکه حدیث کښې راځي نبي علیه السلام فرمائي.

«لَا يَحِلُّ مَالُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ إِلَّا بِطَيِّبِ نَفْسِهِ»⁽²⁾

ترجمه : حلال نه دے مال د مسلمان سړي مگر د هغه د زړه په خوشحالي سره. ددی وجه زیات احتیاط پکار دے پیر کرته مونږ یو کس ته د یو څیز او وایو هغه مونږ ته د شرم او حیا د وجه نه انکار اونه کړي هغه څیز مونږ ته را کړي لیکن د هغه د زړه نه نه وی ، نو په دی کارونو کښې لگ احتیاط پکار دے. ډیره د غم او د خفگان خبره داده چه یو انسان مونځ هم کوي ، روژه هم نیسي ، حج او عمره هم کوي ، نفونه او تهجد هم کوي ، صدقات فرضیه او نفلیه هم اداء کوي ، لیکن دا هر څه د بل د پاره وی نو په دی کښې ژړل پکار دی.

². نا الْحُسَيْنُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ ، نا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَيْبٍ ، نا يَحْيَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي قَتَيْبَةَ ، نا الْحَارِثُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَهْرِيُّ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا يَحِلُّ مَالُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ إِلَّا بِطَيِّبِ نَفْسِهِ» [سنن الدارقطني]

لکه په حدیث کنبې راځي چه د قیامت په ورځ به د یو کس د نیکو عملونو ډیری لگیدلی وی ، خلق به تعجب کوي چه اے الله! دی انسان څومره نیک عملونه کړي دي؟ الله رب العزت به او فرمائي چه نن د انصاف ورځ ده یو کس به عرض او کړي ، اے الله! دی کس څما سره په دنیا کنبې دا ظلم کړی وو ، الله رب العزت به او فرمائي ددی نیکونه دی مظلوم لره ورکړي ، داسی بل به را شي ، بل به را شي ، آن تر دی چه ددی نیک عملونه به ختم شي . چه کله دا نیک عملونه ختم شي بل حق والا به را شي چه اے الله! څما په دی بنده حق دے ، او ددی سره خوڅه نیکي نشته دے الله رب العزت به او فرمائي چه آیا ستا د گناهونو نه اوس دی ظالم لره ورکړي ، داسی کسان به راځي او د خپل حق مطالبه به کوي . آخر دا چه ددی نیکو والا به د گناهونو ډیری او درېږي او جهنم ته به او غورځيږي.³ اَعَاذَنَا اللَّهُ مِنْهَا.

ډیر کلمه گو مسلمانان په دی کنبې راځي دی ، ډیر مسلمانان مونږه وینو چه د بل مسلمان رور په زمکه باندی قابض دی او سره ددی نه چه دا ورته پته هم وی حالانکه دا ددی تباهی او بربادی ده لکه حدیث کنبې راځي «مَنْ ظَلَمَ قَيْدًا شَبْرًا مِنَ الْأَرْضِ، طَوَّقَهُ مِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ»⁽⁴⁾

³ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ، عَنِ الْعَلَاءِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «اتَّذَرُونَ مَا الْمُفْلِسُ؟» قَالُوا: الْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ، فَقَالَ: «إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ، وَصِيَامٍ، وَزَكَاةٍ، وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ هَذَا، وَقَذَفَ هَذَا، وَأَكَلَ مَالَ هَذَا، وَسَفَكَ دَمَ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا، فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُفْضَى مَا عَلَيْهِ أُجِدَّ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ، ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ» [صحيح مسلم 4/ 1997]

⁴ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا حَرْبٌ وَهُوَ ابْنُ شَدَّادٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ ابْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ، حَدَّثَهُ، وَكَانَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ قَوْمِهِ خُصُومَةٌ فِي أَرْضٍ، وَأَنَّهُ دَخَلَ عَلَى عَائِشَةَ فَذَكَرَ

ترجمہ: چاچہ ظلم اوکړو په نیولو دیو لویشت د زمکی نوپه غاړه به شې ده ته د اووه زمکو نه ، یعنی دا به په دی مکلف کړے شې چه دا په غاړه کړه .

او دا هم وئیلے شوی دی چه مراد ددی نه داده چه دا به په زمکه او منډلے شې نو کومه زمکه چه ئې غصب کړی ده دا به ددی په څت کنبې پشان د طوق وی .
او بل ځائے کنبې نبی علیه السلام فرمائی: «مَنْ أَخَذَ مِنَ الْأَرْضِ شَيْئًا بِغَيْرِ حَقِّهِ خُسِفَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى سَبْعِ أَرْضِينَ»⁽⁵⁾

ترجمہ : چاچہ بغیر د حق نه یو لویشت زمکه واختسله او به منډلے شې دا کس د قیامت په ورځ تر اووه زمکو پوری .

ددی حدیثونو مبارکو نه معلومه شوه چه پردے حق نیول که هغه هر څه وی نو دا څیز دی انسان لره د قیامت په ورځ تباه کوي او بربادوی . او ولی به نه وی ؟ چه دا څیز پردے دے او دا ورته خپل وائی ، او یا ورته دا هم بڼه پته ده چه دا پردے دے لیکن د الله ویره ورسره نه وی . که ته ورته او وائی چه دا خو د فلانی دے حواله ئې کړه ورته ، نو وائی قیامت کنبې به گورو ، دی انسان ته دا قیامت هسی کپ شپ ښکاری ، ډیر خلق داسی هم شته چه وائی قیامت کنبې راپسی گرځه . دا انسان په حقیقت کنبې قیامت نه منی ، که ده قیامت منلے نو داسی خبری به ئې نه کولے ، او ځنی وائی په لوی لاهور به حساب کوو .

ذَلِكَ لَهَا، فَقَالَتْ: يَا أَبَا سَلَمَةَ اجْتَنِبِ الْأَرْضَ، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «مَنْ ظَلَمَ قَيْدَ شِبْرٍ مِنَ الْأَرْضِ، طَوَّفَهُ مِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ»، [صحيح مسلم 3/ 1231]
5. حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ بْنُ أَبِیْهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ أَخَذَ مِنَ الْأَرْضِ شَيْئًا بِغَيْرِ حَقِّهِ خُسِفَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى سَبْعِ أَرْضِينَ» [صحيح البخاري 130/3 بابُ إِمَّا مَنْ ظَلَمَ شَيْئًا مِنَ الْأَرْضِ] [صحيح مسلم 3/ 1231 بابُ تَحْرِيمِ الظُّلْمِ وَغَصْبِ الْأَرْضِ وَغَيْرِهَا]

د مسلمان حقونه خو ډیر زیات دی خو مونږه په دغه حقونو کښې یو حق راځلو چه اکثر مسلمان پکښې راگیر دی ، او یو مسلمان سره ددی هډو احساس هم نشته چه دا هم څه حق دے ، که عوام دی او که خواص ټول پکښې راگیر دی ، که عالم دے که حاجی صاحب دے که تبلیغی صاحب دے او که مجاهد صاحب دے او که عام مسلمانان دی دا تصور ئې هم نشته چه ځا سره د بل حق دے او دغه حق د میراث دے . میراث د مړی نه پاتی شوی مال ته وائی که هغه زمکه وی که کور وی که ګارے وی که دینی کتابونه وی ، که دکان وی ، که کارخانه وی او که نقدی روپې سونا وغیره وی ، مطلب دادے چه هر هغه څیز چه نسبت ئې دغه مړ کس ته کیږی نو دغه ته میراث وائی . او که چرته یو کس داسی او وائی چه په ژوند باندی بچو لره میراث ورکووم نو دا خبره غلطه ده ځکه چه میراث د مړی مال ته وائی او دا خو ژوند دے ، البته که بچو لره خپل مال ورکوی او تقسیموی ئې نو بیا به ئې ځوی او لور لره یو شان ورکوی فرق به نه کوي دیته تبّع او احسان وائی ، دا میراث نه دے .

مثلاً د یو کس یو ځوی او دوه لورګانی دی او ددی سړی سره دری زره روپې دی که دا سړے مړ شي او قرض پری نه وی نو دا دری زره روپې به دوه تقسیمه شي ۱۵۰۰/ پنځلس سوه روپې د هلك ته میلاؤ شي او ۱۵۰۰/ پنځلس سوه به په دی دوؤ جینکو تقسیم شي . او دا سړے ئې په ژوند ورکوی نو هر یو لره به ۱۰۰۰ زر ۱۰۰۰ زر ورکړی . دا مال به دری تقسیمه کړی زر روپې به هلك لره ورکړی او زر روپې به یو جینئ لره او زر روپې به بلی جینئ لره ورکړی .

نو مونږ لره پکار دی چه د میراث حکم او پیژنو ، ددی وعیدونه او رتني او پیژنو ، او په دی ځان خبر کړو چه ولی مسلمان دومره په غفلت کښې زندگی تیروی ؟

مَا حُكِّمَ الْمَيِّتَاتُ فِي الْإِسْلَامِ؟

اے زما مسلمانانو روہو! راحی چہ دا فرضی حکم چہ کوم پہ ننی دور کنبی
 زندہ درگور شوے دے راژوندے ئی کپو . چہ کلہ دیو سنت عمل ژوندی
 کول د سلو/۱۰۰ شهیدانو د اجر ثواب لری ، نو چہ یو فرضی حکم وی ، مونخ ،
 روژی ، حج او زکوة پشان او هغه عوامو او خواصو اکثرو پریخے وی او هډو
 تذکرہ ئی هم نه کوې نو چہ ددی د ژوندی کولو او عملی کولو به خومره
 اجر ، ثواب او بدلی وی؟ الله دی دا په مسلمانانو کنبی په عملی طریق سره راولی
 آمین

افقر العباد الى العزيز الوهاب

مولانا رضاء الله بن الحاج خان بادشاه صاحب

دوارث مال استعمالول څنگه دی؟

عزتمندو مسلمانانو ډیر زیات احتیاط پکار دے ، او خاص کر په پردی حق کښې او بیا د مړی په مال کښې ، جناب مفتی شفیع رحمہ اللہ علیہ یو واقعہ لیکلی ده او شیخ عبد الجبار حفظہ اللہ هم لیکلی ده ، چه یو بزرگ د یو مسلمان عیادت او بیمار پرسئ دپاره تشریف یووړو ، لږ غوندی د مریض خواته ناست وو چه د هغه مریض روح پرواز اوکړو ، په دغه موقعه چه کومه ډیوه بلیده هغوی فوراً هغه مړه کړه او د خپل طرف نه ئې پیسے ورکړی او تیل ئې راوغښتل او رڼرائې اوکړه .⁽⁶⁾ په رساله ق شیخ ربه کښې دی چه وی فرمائیل چه دی وخته پوری تیل د هغه وواو او س د ورتوشو .⁽⁷⁾

په دی حقله ډیر خیال ساتل پکار دی چه د پردی حق ځان وساتلے شی .

دمیراث حصه د حق والا ته اوسوی

حضرت عبد الله بن عباس رضي الله عنه فرمائی چه رسول الله صلى الله عليه وسلم ارشاد فرمائیلے دے چه «الْحَقُّوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا، فَمَا بَقِيَ فَهُوَ لِأَوَّلَى رَجُلٍ ذَكَرٍ»⁸

⁶ معارف القرآن ج ۲ ص ۳۱۷ / فتح الرحمن ج ۱ ص ۱۲۴ .

⁷ وسئل أَبُو عُثْمَانَ الْحِيرِي عَنْ الْوَرَعِ فَقَالَ: كَانَ أَبُو صَالِحٍ حَمْدُونَ عِنْدَ صَدِيقٍ لَهُ وَهُوَ فِي النَّزْعِ فَمَاتَ الرَّجُلُ فَنَفَثَ أَبُو صَالِحٍ فِي السَّرَاجِ فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ فَقَالَ: إِلَى الْآنَ كَانَ الدَّهْنُ لَهُ فِي الْمَسْرَجَةِ وَمِنَ الْآنَ صَارَ لِلْوَرَثَةِ اَطْلَبُوا دَهْنًا غَيْرَهُ. [الرسالة القشيرية 236 / 1]

⁸ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الْحَقُّوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا، فَمَا بَقِيَ فَهُوَ لِأَوَّلَى رَجُلٍ ذَكَرٍ» [صحيح البخاري 8 / 150]

[أخرجه مسلم في الفرائض باب ألحقوا الفرائض بأهلها رقم 1615]

مَا حُكْمُ الْمِيرَاثِ فِي الْإِسْلَامِ؟

ترجمه: حصو والا ته ی هغوی حصی ورکړئ او بیا چه کوم باقی پاتی شي نو دا دهغه کس دی چه مړی ته زیات نزدی وی.

أَلْحَقُوا الْفَرَائِضَ جَمْعُ دَفَرِيضَةٍ دَه دَلْتَه دَفَرِيضَه نَه مَرَاد د مِيرَاث هغه حصه ده چه ذوی الفروض ته میلاویدی. بیا د فرائض اطلاق په مطلق میراث باندی هم کیدلے شي،

د وارثانو دری قسبونه دی. ۱. ذوی الفروض ۲. عصبات ۳. ذوی الارحام.

۱. ذوی الفروض: ذوی الفروض هغه وارث ته وائی چه د چا حصه د میراث د قرآن حدیث یا د اجماع امت نه مقرر شوی وی.

۲. عصبات: عصبات دا جمع د عصبه ده، هغه وارث ته وائی چه کومه حصه د ذوی الفروض نه باقی پاتی شي نو هغه ورته میلاویدی.

۳. ذوی الارحام: ذوی الارحام هغه وارث ته وائی چه د ذوی الفروض او عصبات نه علاوه وی.

د ذوی الفروض ټول تعداد دولس/۱۲ دے چه په دی کښې څلور سړی او اته/۸ زنانه شاملی دی. د څلور تفصیل داسی دے ۱. دمړی پلار ۲. دمړی نیکه، ۳. دمړی اخیانی رور یعنی چه مور ئې یوه وی او پلار ان ئې جدا جدا وی. ۴. دمړی ښځی خاوند.

په ذوی الفروض کښې د اته زنانو تفصیل داسی دے. ۱. دمړی ښځه ۲. دمړی لور ۳. دمړی نوسئ ۴. دمړی سکه خور ۵. دمړی علاقی خور یعنی چه پلار ئې یو وی او مور ئې جدا جدا وی ۶. دمړی اخیانی خور یعنی چه مور ئې یوه وی او پلار ان ئې جدا جدا وی ۷. دمړی مور ۸. جد ه صحیحه یعنی د پلار مور.

مَا حُكِّمَ الْمِيرَاثُ فِي الْإِسْلَامِ؟

په حدیث کنېې لفظ د بِأَهْلِهَا راغله دے یعنی د فرائض دا حصی د هغه مستحقینو اصحاب فرائض ته ورکړئ . په قرآن کریم کنېې شپږ حصی ذکر شوی دی . ۱ نیبه حصه ۲ څلورمه حصه ۳ اتبه حصه ۴ دوه دریی حصی ۵ دریبه حصه ۶ شپږمه حصه .

فَمَا بَقِيَعْنِي چه د ذوی الفروض نه کوم مال بچ پاتی شي او نوهغه به اقرب عصبات ته میلاوېږي چه کله قریبی عصبه موجود وی نو جدا عصبه ته به هیڅ نه میلاوېږي، هغه محروم دے.

دیتیم مال خوړل په ناحقه حرام دی

مونږ د میراث سره سره د مړی د ورثو نور حقونه هم ذکر کوو ددی دپاره چه ددی هم لحاظ اوساتله شي ، په دغه حقونو کنېې یو حق دیتیم / بے پلاره بچی هم دے . په معاشره کنېې دیتیم سره ډیر ظلمونه ستمونه کیږي چه کله دالله رب العزت نه خوف او ویره نه وی . پلار به مړ وو او دیتیمانانو په مال به ډاکوان مسلط شو . اول به ئې پسی سندا یا غوئی حلالولو ، بیا به ئې د هغه مال په حيله اسقاط کنېې په ناجائز طریق سره لږولو ، بیا به ئې په دریبه ورځ بل خیرات کولو ، بیا به ئې دیتیم د مال نه اووه جمعی خیرات کولو ، بیا به ئې یو کال بعد غټ خیرات وو . چه یتیم عاجز به په خه او بد پوهیدلو ، نو ټوله زندگی به ئې په سفرونو ، غمونو او تکلیفونو کنېې وه . نو الله تعالی دیتیم ملکرتوب کوي او دیتیم د مال د حفاظت دپاره ارشاد فرمائی: «إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلُونَ سَعِيرًا»^(۹)

مَا حُكِّمُ الْمَيِّتَاتِ فِي الْإِسْلَامِ؟

ترجمہ : یقیناً ہر کسان چہ خوری ، مالونہ دیتیمانو ، پہ ظلم سرہ ، یقیناً اچوی پہ کیدو خپلو کنبی اوور ، او زردہ چہ داخل بہ شپ ، سوزونکی اوور تہ .
داسخت وعید دے د الله د طرفہ ،

حدیث کنبی راحی رسول الله صلی الله علیہ وسلم فرمائی چہ د اووہ ہلاکونکو گناہونو نہ حان اوساتی . نو صحابہ کرامو رضوان الله علیہم غرض اوکرو چہ اے د الله رسول صلی الله علیہ وسلم کومی دی ہرہ ؟ نبی علیہ السلام او فرمائیل !

۱ شرک کول د الله سرہ ۲ جادو کول ۳ او وژل د نفس ہرہ چہ حرام کرے الله مگر پہ حقہ سرہ ۴ او خوړل د سود ۵ او خوړل د مال دیتیم ۶ او پہ شاه گر خیدل پہ ورغ د گنرے د کفارو ، ۷ او تور لکول پہ پاک لمنو مؤمناتو ناخبرو باندی .⁽¹⁰⁾

نو پہ دی اووہ / ۷ ہلاکونکو گناہونو کنبی یو دیتیم مال پہ ناحقہ طریقہ سرہ خوړل ہم دی . کہ یو طرف تہ نبی علیہ السلام دیتیم د پرورش پہ بارہ کنبی فرمائی :

«أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ فِي الْجَنَّةِ هَكَذَا»⁽¹¹⁾

¹⁰ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ الْمَدَنِيِّ، عَنْ أَبِي الْعَيْثِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ»، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: «الشِّرْكُ بِاللَّهِ، وَالسِّحْرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ، وَأَكْلُ الرِّبَا، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، وَالتَّوَلَّى يَوْمَ الرَّحْفِ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ» [صحيح البخاري 4/ 10] [أخرجه مسلم في الإيمان باب بيان الكبائر وأكبرها رقم 89]. [سنن أبي داود ج ۳، ص: ۱۱۵ حديث نمبر: ۲۸۷۴] [نسائی ج ۶ ص ۲۷۵، حديث نمبر ۳۶۷۱].

¹¹ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ فِي الْجَنَّةِ هَكَذَا» [صحيح البخاري 9/ 8].

مَا حُكْمُ الْيَتَامَى فِي الْإِسْلَامِ؟

ترجمہ: حُہ او دہ یتیم پرورش کونکے بہ پہ جنت کنبی داسی یو یعنی د دوؤ کو تو برابر، نو بل طرف تہ رتنہ او زورنہ ورکوی ہغہ چاتہ چہ د یتیم مال پہ ناجائزہ طریقہ باندی ہرپ کوپ د ابوہریرہ رضی اللہ عنہ نہ روایت دے چہ نبی علیہ السلام فرمائی: یُبْعَثُ یَوْمَ الْقِیَامَةِ قَوْمٌ مِنْ قُبُورِهِمْ تَأْجَجُ أَفْوَاهُهُمْ نَارًا» فَقِيلَ: مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «أَلَمْ تَرَ اللَّهُ یَقُولُ {إِنَّ الَّذِينَ یَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْیَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا یَأْكُلُونَ فِی بُطُونِهِمْ نَارًا}»⁽¹²⁾

ترجمہ: د قیامت پہ ورخ بہ د خپلو قبرونو نہ یو قوم راپور تہ شی چہ د خلو نہ بہ ئی د اوور لمبی حُی، نو اوو ئیلے شو چہ دا بہ خوک وی اے د اللہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم، نبی علیہ السلام او فرمائیل آیا تہ د اللہ رب العزت دی قول تہ نہ کوری؟ یقیناً ہغہ کسان چہ خوری مالونہ د یتیمانانو پہ ظلم سرہ یقیناً اچوی پہ کیدو خپلو کنبی اوور لہ او زردہ چہ داخل بہ شی سوزونکی اوور تہ۔
ددی حدیث نہ ہم معلومہ شوہ چہ د یتیم مال خوړل خپلی خیتتی تہ اوور اچول دی۔

دغہ رنگہ ابوذر رضی اللہ عنہ روایت کوپ چہ دوی تہ نبی علیہ السلام فرمائی وو: «يَا أَبَا ذَرٍّ، إِنِّي أَرَاكَ ضَعِيفًا، وَإِنِّي أُحِبُّ لَكَ مَا أُحِبُّ لِنَفْسِي، لَا تَأْمُرَنَّ عَلَى اثْنَيْنِ، وَلَا تَوَلَّيَنَّ مَالَ يَتِيمٍ»⁽¹³⁾

¹². أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ الْمُنْذِرِ، عَنْ نَافِعِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي بَرزَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَوْمٌ مِنْ قُبُورِهِمْ تَأْجَجُ أَفْوَاهُهُمْ نَارًا» فَقِيلَ: مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «أَلَمْ تَرَ اللَّهُ يَقُولُ {إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا} [الأنبياء: 10]» [صحيح ابن حبان - محققا 377/12]

¹³. حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، وَاسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، كِلَاهُمَا عَنِ الْمُقْرِئِ، قَالَ زُهَيْرٌ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ الْفَرَشِيِّ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي سَالِمٍ الْجَيْشَانِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى

مَا حُكِّمَ الْمَيِّثَاتُ فِي الْإِسْلَامِ؟

ترجمہ: اے ابوذر رضی اللہ عنہ بیشک حُہ تا کمزورے وینم، او حُہ ستا دپارہ ہغہ حُہ خوبنوم چہ کوم د حُان دپارہ خوبنوم ۱ پہ دوؤ کسانو امیر مه جوړېږه ۲ مه اوړه مال دیتیم ته. البتہ کہ د اصلاح پہ نیت باندی ورته نزدیکت کوې نو دهغی دپارہ اللہ رب العزت حکم بیان کرے دے. «وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَآخُوانُكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ»⁽¹⁴⁾

ترجمہ: او تپوس کوې دوی ستانہ د یتیمانانو پہ بارہ کنبی اوواہ اصلاح ددوی دپارہ غورہ ده، او کہ شریک خرچ کوئی ددوی سرہ، پس رونړہ ستاسو دی، او اللہ رب العزت پیژنی فساد کونکے د اصلاح کونکی نہ.

شیخ القرآن مولانا غلام اللہ خان رحمہ اللہ فرمائی: کہ چری تاسو ددوی د خوراک، مکان انتظام د حُان سرہ یو حُائے وکړئ نو ددی هم اجازت دے حُکہ چہ دوی ستاسو رونړہ دی او کہ چری درونړو پہ رضا لږ ډیر آخوا دیخوا شی نو هم باک نشته دے⁽¹⁵⁾.

او په بل حُائے کنبی اللہ تعالیٰ فرمائی «{وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ}»⁽¹⁶⁾

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «يَا أَبَا ذَرٍّ، إِنِّي أَرَاكَ ضَعِيفًا، وَإِنِّي أُحِبُّ لَكَ مَا أُحِبُّ لِنَفْسِي، لَا تَأْمُرَنَّ عَلَىٰ اثْنَيْنِ، وَلَا تَوَلَّيَنَّ مَالَ يَتِيمٍ» [صحيح مسلم 3/ 1457، بَابُ كَرَاهَةِ الْإِمَارَةِ بِغَيْرِ ضَرُورَةٍ] [الترغيب والترهيب ج 4، ص 188]

¹⁴. البقرة: 220

¹⁵. جواهر القرآن ج 1، ص 106.

¹⁶. الأنعام: 152

مَا حُكْمُ الْمَيِّتَاتِ فِي الْإِسْلَامِ؟

ترجمہ: او مه نزدی کبریٰ مال دیتیم ته مگر په هغه طریقہ چه هغه ښه وی، تردی چه ورسپړی ځوانی خپلی ته. داسی یو بل مقام کښې هم الله تعالی فرمائی.

«وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ»⁽¹⁷⁾.

او بل حدیث کښې هم نبی علیه السلام ارشاد فرمائی چه څلور کسان دی په الله رب العزت دا لازمه ده چه جنت ته به ئې داخل نه کړی، او نه به ورته د جنت نعمتونه او څکوی ۱ د شرابو عادی ۲ د سود مال خوړنکے ۳ دیتیم مال په ناروا طریقہ خوړنکے ۴ او د مور او پلار نافرمانه،⁽¹⁸⁾

نو ددی آیاتونو او حدیثونو نه معلومه شوه چه دیتیم مال او حق په ناجائزه طریقہ باندی خوړل حرام دی، خپلی خیتي ته اور اچول دی. نور اځی چه یتیم او بے پلاره بچی خپلی سینی ته نزدی کړو او په هغوی باندی د ظلم او ستم په ځان شفق او رحم او کړو، هغوی په خپلو خوشحالو کښې د ځان سره شریک کړو، او هغوی لره د خپلو پلارانو مینه ورکړو، او داسبق مونږه د جناب محمد صلی الله علیه وسلم نه زده کړو چه د اختر په موقع ئې او فرمائیل یتیمانانو ته چه څه پلار د هغه چایم چه د چا پلار نشته. نو چه د چا په کور کښې یتیم وی نو د هغه سره دی څه سلوک کوی.

¹⁷ الإسراء: 34

¹⁸ أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرَّاهِدِيُّ، ثنا أَبُو إِسْمَاعِيلَ السُّلَمِيُّ، ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَوْيسِيُّ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ خُنَيْمٍ بْنُ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَرْبَعَةٌ حَقٌّ عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يُدْخِلَهُمُ الْجَنَّةَ وَلَا يُذِقَهُمْ نَعِيمَهَا: مُدْمِنُ الْخَمْرِ، وَآكِلُ الرِّبَا، وَآكِلُ مَالِ الْيَتِيمِ بغيرِ حَقٍّ، وَالْعَاقُ لِوَالِدَيْهِ

[المستدرک علی الصحیحین للحاکم 43 / 2] [الترغیب والترہیب ج ۳، ص ۱۷۷]

مَا حُكْمُ الْمَيِّتَاتِ فِي الْإِسْلَامِ؟

نبی علیہ السلام فرمائی چہ بہترین کور ہغہ دے چہ پہ ہغی کنہی یتیم وی
او دہغہ سرہ خہ سلوک کیہی او ناکارہ کور ہغہ دے چہ پہ ہغی کنہی یتیم وی
او دہغہ سرہ بد سلوک کیہی۔⁽¹⁹⁾ نوراحی مسلمانانو چہ دخیلو بچو پشان پہ
بے پلارہ بچو رحم او کرو۔

دوخت ظالم ورسہ ظلمونہ او کرل
او دزہ دپاخہ ئی پری داغونہ او کرل

یومی زارہ بل می خوانان قتلوی
بل می یتیم بچی آہونہ او کرل

یومی ژرئی بل می ژراژرہ وی
پہ شو شو حله ئی ظلمونہ او کرل

د ظالم زہ لاهم یخ شوے نہ دے
ستم ظلمونہ ئی پہ چندونو او کرل

د فقیر زہ باندی پولی ولاہی
د پیرہ غمہ ئی دردونہ او کرل۔

اے اللہ! مونہ دیتیم د فریاد او ازار نہ بچ اوساتی او مونہ ددوی د صحیح
کفالت او تربیت توفیق را کری۔ آمین

¹⁹ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَدَمَ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي سُلَيْمَانَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي عَتَّابٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «خَيْرُ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُحْسَنُ إِلَيْهِ، وَشَرُّ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُسَاءُ إِلَيْهِ» [سنن ابن ماجه 2 / 1213]

دمیراث حکم څه دے؟

دی دنیا داسی دور هم لیدلے دے چه د زنانه سره به داسی ظلم او ستم کیدلو چه انسانی عقل د هغی برداشت نه شې کولے. خپله بچې او لور چه ددی د بدن نه به پیدا وه او زنده به ئې درگور کړه. عمر رضی الله تعالی عنه خپله د جهالت واقعہ بیانوی چه دوه کارونه داسی دی د جهالت چه یو می ژړه وی او بل می خندوی. د خدا کار خو دادے چه په سفر باندی به کله تللو نو د کهجورو بُت به مو د ځان د حفاظت دپاره جوړ کړو، نو چه کله اوږدے شوم نو دغه بُت می اوخوړو. نو واقعی دا کار د خدا دے چه په یو څیز باندی ته د ځان حفاظت کوې او بیائې په خپله خوری. د مشرک انسان عقل کار نه کوې او دا د خر نه هم کم عقل وی.

او د ژړا خبره داده چه څه په سفر باندی تلے ووم د کور والا می حمل وو، چه د سفر نه څه موده پس راغلم نو یوه بنائسته ماشومه به زمونږ کور ته راتلله، ما دبی بی نه تپوس او کړو چه دا ماشومه څوک ده؟ ځما ورسره ډیره مینه او محبت دے، بی بی راته او وئیل چه دا د گاونډیانو ماشومه ده، نو چه کله ورسره ځما محبت نور هم زیات شو، دبی بی می دا خیال راغلو چه اوس ورته څه نه وائی، نو ماته ئې حل او وایو چه دا ستا بچې ده، ته په سفر کښې وی چه دا پیدا شوی ده، نو فوراً په ما باندی غیرت جاھلی غالبه شو، بی بی ته می او وئیل چه دی ماشومی ته بنائسته کپړی واچوه، چیرته ئې بوځم، نو ما دا وږه بچې روانه کړه او یو خو شې بیابان لره می بوتله، او د ځان سره می کوداله او بیلچه وغیره هم رواخستل، نو ما دی لری یو ډوغل جوړول شروع کړل، نو چه کومی خاوری به ځما په ږیره پریوتلی، نو هغه به ئې ځما نه په دی ماشومو لاسونو صفا کولی، چه کله می

مَا حُكِّمَ الْمَيِّزَاتُ فِي الْإِسْلَامِ؟

دوغل پوره کړو نو دا می پکښی اودروله او خاوری می پری اچول شروع کړل، او چغی ئې و هلی چه بابا بابا دلته ته ما چاته په دی خو شې بیابان کښې پریدې؟ او په دی چغو چغو کښې ما په هغی ماشومی بچئ باندی خاوری واچولی، او زنده می درگور کړه، چه کله دا داستان نبی علیه السلام او صحابه کرام رضوان الله علیهم اجمعین واوریدلو نو عمر رضی الله تعالی عنه ته ئې اووئیل چه دا واقعه بیا بیان کړه نبی علیه السلام او صحابه کرام رضی الله عنهم اجمعین ټولو ژرل.

په زمانه د جاهلیت کښې انسانیت د حیوانیت نه په ذلیلله درجه کښې وو، اسلام او قرآن زنانه لره یو عظیم شان ورکړو، او دی لره ئې د بادشاهت درجه په کور کښې ورکړه، او ددوی په نوم باندی په قرآن کښې سورت نازل کړو سورة النساء اگر چه درجه د سړو اوچته ده په نسبت د زنانو ته خو لیکن سورة الرجال نشته، وجه هم داده چه د زنانو شان اوچت کړی، ددی وجه نه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمائی: «اسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا»⁽²⁰⁾ ترجمه: وصیت قبول کړئ د زنانو په باره کښې د نیکئ یعنی ددوی سره ښه سلوک کوئ.

²⁰. (1468) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ مَيْسَرَةَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، فَإِذَا شَهِدَ أَمْرًا فَلْيَتَكَلَّمْ بِخَيْرٍ أَوْ لِيَسْكُتْ، وَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ، فَإِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلَعٍ، وَإِنَّ أَعْوَجَ شَيْءٍ فِي الضِّلَعِ أَعْلَاهُ، إِنْ ذَهَبَتْ تُقِيمُهُ كَسْرَتُهُ، وَإِنْ تَرَكَتُهُ لَمْ يَزَلْ أَعْوَجَ، اسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا» [صحيح مسلم 2/

مَا حُكِّمَ الْمَيِّزَاتُ فِي الْإِسْلَامِ؟

او کله نبی علیه السلام فرمائی چه فاطمه رضی الله تعالی عنها زما د زړه ټوټه ده چا چه دی ته تکلیف اور سولو نو دی ماته تکلیف راوړ سولو⁽²¹⁾.

او کله به نبی علیه السلام د عائشه رضی الله تعالی عنها سره منډی هم وهلی، او یو ځل عائشه رضی الله تعالی عنها د جام نه اوبه او څکلی نو محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم هم په هغه ځای خوله کیښودله چه په کوم ځای امر المؤمنین رضی الله عنها خوله ایڅودى وه، او کله به نبی علیه السلام عائشه رضی الله عنها ته د مینى نه یا حُمیری وئيله.

دا معمولی غوندی جهلک مونږ ددی لپاره بیان کړو چه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم خپل امت ته ددی تعلیم ورکولو چه د زنانو لوی شان دى په اسلام کښې، دا څه د عامو ځناورو پشان نه ده چه صرف خدمت تری اخلي، نو ددی وجه نه اسلام ددی مستقل حصه په قرآن بیان کړه، او وی فرمائیل،
يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلَّذِ كَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ . وصيت (حكم) کوي تاسی ته الله په باره (د میراث) د اولاد ستا سے کښې د نارینه دپاره مثل دبرخه د دوو زنانو دى فان کن نساء فوق اثنتین فلهن ثلثا ما ترک . او که وی زنانه (دوه) یا زیات د دوو نه پس دوی لره دوه حصی د هغه مال دی چه پریځی دى مړی، وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ . او که چری یوه وه. پس دغه لره نیم مال دى، وَلِلْبَوْنِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَكْدٌ. او د مور او د پلار دمړی، د هر یو د دواړو ته شپږمه حصه ده، د هغه نه چه ده پریځی، که

²¹ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، نَا يَزِيدُ قَالَ: أَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ أَبِي حَنْظَلَةَ، أَنَّهُ أَخْبَرَهُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ. أَنَّ عَلِيًّا خَطَبَ ابْنَةَ أَبِي جَهْلٍ فَقَالَ لَهُ أَهْلُهَا: لَا تُزَوِّجْكَ عَلَى ابْنَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَبَلَغَ ذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «إِنَّمَا فَاطِمَةُ بَضْعَةٌ مِنِّي، فَمَنْ آذَاهَا فَقَدْ آذَانِي». [فضائل الصحابة لأحمد بن حنبل 2/

مَا حُكْمُ الْمِيرَاثِ فِي الْإِسْلَامِ؟

چری وی ده لره اولاد فإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ آبَاؤُهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ. پس که نه وی ده لره هیخ اولاد او میراث ترینه وری مور او پلار دده، پس د مور دپاره ده دریمه حصه، فإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفَعًا فَرِيضَةٌ مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا [النساء: 11] پس که وی ده لره ورونه، پس د مور دپاره شپږه حصه ده: پس د وصیت نه، چه وصیت وکړی دے په دغه، او پس د اداء کولو د قرض نه، پلاران ستاسو او زامن ستاسو نه پوهیږی چه کوم یو ددوی نه زیات نزدې دے تاسو ته، په نفع کښې، حصه مقرر شوی دی د طرفه د الله نه یقیناً الله تعالی دے پوهه، حکمت والا.

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمْنُ مِمَّا تَرَكَتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورِثُ كَلَالَةً أَوْ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتُ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرِ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ⁽²²⁾

ترجمه: او تاسو لره نيمائی هغه دی، چه پريځی ښځو ستاسو، که نه وی ددوی دپاره هیخ اولاد، پس که وو دوی لره اولاد، پس تاسو لره څلورمه ده، دهغه نه چه پريځی دی دوی، پس د وصیت پوره کولو نه، چه وصیت وکړی په هغه، او پس د اداء کولو د قرض نه، او دوی لره څلورمه ده، دهغه مال نه چه تاسو پريځی، که نه وی تاسو لره اولاد، پس که وی تاسو لره اولاد، پس دوی لره اته حصه ده، د

مَا حُكْمُ الْمِيرَاثِ فِي الْإِسْلَامِ؟

هغه مال نه څه تاسو پريځي، پس د پوره کولو د وصيت نه، څه وصيت مو پري کړي وي، او پس د اداء کولو د قرض نه، او که وو سرې څه ميراث تری ورې کيدې شو او يا بنځه ميراثي، او ده لره ورور يا خور (اخياني) وه، پس د هر يو د دواړو دپاره شپږمه حصه ده، پس که وو دوی زيات ددی نه، پس دوی شريکان دی په دريمه حصه کښې پس د پوره کولو د وصيت نه څه وصيت و شي په دغه، او د اداء د قرض نه (شي) نه ضرر رسونکی، کلک حکم دے د الله د طرف نه، او الله تعالی پوهه او صابره دے.

يُوصِيكُمُ اللَّهُ: الله رب العزت د خپل مخلوق په حالت پوهه وو، او څه کوم ظلم او ستم به د زنانو سره کيدلو، نو الله تعالی هغوی ددی د خلاصون دپاره مستقل حکم راوليږو، تفسير ابن کثير ليکي دی څه د اهل جاهليت به ټول ميراث سره لره ورکولو او بنځو ته به ئې نه ورکولو، نو الله تعالی امر وکړو په برابرئ سره په مابين ددوی کښې، په اصل ميراث کښې⁽²³⁾ په دی ايت کريمه کښې شپږ صورتونه د ميراث دی او په دويم ايت کښې هم شپږ دی نو ټول دولس صورتونه شو،

فَوَقَّ اثْنَتَيْنِ: معنی ئې داده څه دوه يا زيات د دوو نه ځکه څه ميراث کښې ميراث کښې د دوو حکم د ډيرو دے،
ثُلُثًا مَّا تَرَكَ: دوه حصی د دریو نه مطلب دا څه مال به دری حصی شي، نو دوه به تری نه دوی ته ورکړي شي، يوه به نورو وارثانو ته،
مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ: پس د وصيت نه دلته وصيت مخکښی شو دے په قرض باندی،

²³ فَإِنْ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ كَانُوا يَجْعَلُونَ جَمِيعَ الْمِيرَاثِ لِلذَّكَورِ دُونَ الْإِنَاثِ، فَأَمَرَ اللَّهُ تَعَالَى بِالتَّسْوِيَةِ بَيْنَهُمْ فِي أَصْلِ الْمِيرَاثِ [تفسير ابن كثير ت سلامة 2 / 225]

مَا حُكْمُ الْمِيرَاثِ فِي الْإِسْلَامِ؟

حالانکہ اجماع د علماء دہ پہ دی باندی چہ قرض مخکینی دے پہ وصیت پورہ کولو باندی⁽²⁴⁾

د علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نہ نقل دی چہ تاسو دا آیت لولعی او نبی علیہ السلام فیصلہ کری پہ قرض اداء کولو مخکینی د وصیت پورہ کولو نہ⁽²⁵⁾

علامہ ابن الجوزی رحمہ اللہ ددی وجہ لیکي، فرمائی چہ وصیت ئی مخکینی کرو پہ قرض باندی او قرض مقدم دے پہ وصیت باندی پہ شریعت کنبی دپارہ د اہتمام پہ پورہ کولو ددی او د تاکید دپارہ د وجہ د امر نہ پہ دی او چہ سستی ون شی پہ دی باندی او قرض ئی روستہ کرو حکہ چہ قرضدارے ئی غواری نو حاجت پکنبی تاکید تہ نشتہ پہ امر کنبی⁽²⁶⁾

کَلَالَةً: د ابوبکر، عمر، ابن عباس او د نورو صحابہ کرام رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین نہ نقل دی چہ کلالہ ہغہ چاتہ وئیلے شی چہ نہ اولاد پریردی او نہ پلار،⁽²⁷⁾

وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتُ: د رور او د خور نہ دلتہ مراد اخیانی رور او خور دی چہ د مورہ وی او د پلارہ نہ وی، حکہ چہ د اعیانی او علاق / سکہ او ناسکہ ورونو، خویندو حکم ددی سورت پہ اخر کنبی دے۔

²⁴. أجمع العلماء سلفا وخلفا: أن الدين مقدم على الوصية [تفسير ابن كثير 2/ 228].
²⁵. حَدَّثَنَا بُنْدَارٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ الْحَارِثِ، عَنْ عَلِيٍّ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّكُمْ تَقْرَأُونَ هَذِهِ الْآيَةَ: {مَنْ بَعْدَ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ} [النساء: 12] «وَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى بِالذَّيْنِ قَبْلَ الْوَصِيَّةِ»، [سنن الترمذي 4/ 416]

²⁶. وإنما قدمت الوصية على الدين، والدين مقدم عليها في الشريعة: اهتماما بها، وتأكيذا للأمر بها، ولئلا يتهاون بها وآخر الدين لأن صاحبه يتقاضاه، فلا يحتاج إلى تأكيد في الأمر بإخراجه [التسهيل لعلوم التنزيل 1/ 181]

²⁷. الهام الرحمن ج ١، ص: ٨٩

مَا حُكْمُ الْمِيرَاثِ فِي الْإِسْلَامِ؟

فائدة: په اول آيت كښې د ذوی الفروض نسبی ، او په دی كښې د سببی او اخیانی رونی او خویندو حصے ذکر شويدي ، او دا شپږم حكم د احكامو درعیت نه دے چه مال په قانون شرعی سره تقسیم كړئ. (28)

امام بخاری رحمه الله حدیث نقل كړے دے د حضرت جابر رضی الله عنه نه فرمائی: چه نبی علیه السلام او ابوبكر صديق رضی الله عنه په بنی سلمه كښې حماً عیادت كولو ، نو څه ئې اومندلم چه په څه نه پوهیدلم ، نو اوبه ئې راوغوختلی او اودس ئې او كړو بیا ئې په ما باندی اوبه ترمكه/وشندلی/پونه كړی نو څه په هوش كښې راغلم ، نو ما ورته او وئیل چه ماته څه حكم كوي چه څه په خپل مال كښې او كړم؟ نو یو صيكم الله آیت نازل شو. (29)

او جابر رضی الله عنه روایت كوي فرمائی چه د سعد بن ربیع بن ځه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغله ، او وے وئیل اے رسول الله صلی الله علیه وسلم دا دوه لورگانی د سعد دی چه ستا سره په جنگ احد كښې شهید شوے وو او ددی دواړو لورگانو تره ددوی مال اخستے دے ، نو نبی علیه السلام او فرمائیل ، الله رب العزت به په دی كښې فیصله او كړی نو آية نازل شو، او وی لیږلو ددوی تره ته او ورته ئې او فرمائیل چه د سعد رضی الله عنه لورگانو لره دوه

²⁸. فتح الرحمن لشيخ عبد الجبار الباجوري، ص ۱۲۵ طبع دار احياء التراث

العربي، س ۲۰۱۶

²⁹. حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «عَادَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبُو بَكْرٍ فِي بَنِي سَلَمَةَ [ص: 44] مَا شِئْنَيْنِ، فَوَجَدَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا أَعْقِلُ شَيْئًا، فَدَعَا بِمَاءٍ، فَتَوَضَّأَ مِنْهُ، ثُمَّ رَشَّ عَلَيَّ فَأَفْقُتُ»، فَقُلْتُ: مَا تَأْمُرُنِي أَنْ أَصْنَعَ فِي مَالِي يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَنَزَلَتْ: {يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ} [النساء: 11][صحيح البخاري 6/

مَا حُكِّمَ الْمِيرَاثُ فِي الْإِسْلَامِ؟

دریسی حصی ورکړه او ددوی مور لره اتبه حصه ورکړه ، او چه څه پاتې شو نو هغه ستاسو شو⁽³⁰⁾

ددی حدیثونو نه پته اولگیده ، چه ددی نه مخکینی به د زنانو حق په مال کیدلو ، چائی نرخ هم نه منلو ، الله رب العزت درحمت او شفقت توجه او کړه او دوی لره ئې مستقل احکام راو لیرل .

اے خُصا مسلمان روره ! په دی خبره خا ن پوهه کړه چه د قرآن د قوانین نه داده چه کله یو حکم په طریقی د تاکید سره ذکر کوې نو هلتته لفظ د وصیت ذکر کوې ، لکه څرنکه چه وصیت لازم دے نو دغه رنگه ددی نافذ کول هم لازم دی ، بیا وصیت په حقیقی معنی باندی مراد نه دے ، ځکه دا د مړو د صفتونو نه دے ، او الله رب العزت همیشه ژوند دے ذات دے مرگ پری نه راځي .

دا خبره هم په ذهن کنبې کیږده چه خطاب نبی علیه السلام ته دے او مراد تری نه امت د نبی علیه السلام دے ، ځکه چه په حدیث کنبې راغلی دی چه «إِنَّا مَعْشَرَ الْأَنْبِيَاءِ لَا نُورُثُ، مَا تَرَكْنَا فَهُوَ صَدَقَةٌ»⁽³¹⁾

³⁰ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي زَكَرِيَّا بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَقِيلٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: جَاءَتْ امْرَأَةٌ سَعْدَ بْنَ الرَّبِيعِ بِابْنَتَيْهَا مِنْ سَعْدٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَاتَانِ ابْنَتَا سَعْدَ بْنِ الرَّبِيعِ، قُتِلَ أَبُوهُمَا مَعَكَ يَوْمَ أُحُدٍ شَهِيدًا، وَإِنَّ عَمَّهُمَا أَخَذَ مَالَهُمَا، فَلَمْ يَدَعْ لَهُمَا مَالًا وَلَا تُنْكَحَانِ إِلَّا وَلَهُمَا مَالٌ، قَالَ: يَقْضِي اللَّهُ فِي ذَلِكَ فَنَزَلَتْ: آيَةُ الْمِيرَاثِ، فَبَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى عَمَّهُمَا، فَقَالَ: أَعْطِ ابْنَتَيْ سَعْدِ الثَّلَاثَيْنِ، وَأَعْطِ أُمَّهُمَا الثَّمَنَ، وَمَا بَقِيَ فَهُوَ لَكَ. [سنن الترمذي ت بشار 485 / 3]

³¹ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورٍ الْمَكِّيُّ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ الزُّهْرِيِّ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَوْسٍ بْنِ الْحَدَثَانِ، قَالَ: قَالَ عَمْرُ بْنُ لَعْبَدٍ الرَّحْمَنِيُّ، وَسَعْدُ، وَعُثْمَانُ، وَطَلْحَةُ، وَالزُّبَيْرُ، أُنْشِدَكُمُ بِاللَّهِ الَّذِي قَامَتْ لَهُ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ، سَمِعْنُمُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّا مَعْشَرَ الْأَنْبِيَاءِ لَا نُورُثُ، مَا تَرَكْنَا فَهُوَ صَدَقَةٌ» [السنن الكبرى للنسائي 98 / 6]

مَا حُكِّمَ الْمِيرَاثُ فِي الْإِسْلَامِ؟

ترجمہ:، مونبر د انبیاء ٲولکے نہ میراث نہ شی وړے کیدے. هغه څه چه مونبره ٲې پریر دو صدقه ده

عام حالات کښې داسی وی چه کله د انسان د مرګ نیتہ نزدی شی، نو وارثان ٲې دا ارمان او تمنا کوې چه دا کس مړ شی او مال ٲې واخلو، خودا تمنا په حق د نبی علیه السلام کښې حرامه ده او ګناه کبیره ده.

میراث به په کومه طریقه تقسیمیری؟

الله رب العزت انسان اشرف المخلوقات پیدا کړے دے او دی لره ٲې په ژوند او مرګ دواړو حالاتونو کښې عزت ورکړے دے،

نوز ما عزتمندو! نو په دی مسعله ځان پوهه کړئ، چه کله مسلمان وفات شی.

اتجهیز: اول به ددی کفن دفن بغیر د اسراف نه و شی، یعنی کسے او زیاتے به پکښی نه وی.

٢قضاء الديون: دویم نمبر کښې به د مړی قرض اداء کړے شی یعنی ددی قرضی ته به او کتلے شی چه په دی مړی باندی څومره قرضه ده، نو هغه به ددی د مال نه اداء شی، ځکه نبی علیه السلام فرمائی: يُغْفَرُ لِلشَّهِيدِ كُلُّ ذَنْبٍ إِلَّا الدَّيْنَ.⁽³²⁾

ترجمہ: شهید ته ٲول ګناهونه بخښلے شی سوا د قرض نه.

³². حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى بْنِ صَالِحٍ الْمِصْرِيُّ، حَدَّثَنَا الْمُفَضَّلُ يَعْنِي ابْنَ فَضَالَةَ، عَنْ عِيَّاشٍ وَهُوَ ابْنُ عَبَّاسٍ الْفُتَيْبَانِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبَلِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ «يُغْفَرُ لِلشَّهِيدِ كُلُّ ذَنْبٍ إِلَّا الدَّيْنَ» [صحيح مسلم 3/ 1502]

3 تنفيذ وصايا: دريم نمبر کنبی وصیت د دریی حصی نه.

۴ تقسیم میراث: دی بره دری حقوق ته حقوق متقدمه علی الارث وائی، ددی دری حقوق د اداء کولو نه پس به میراث په دی طریقه تقسیمیری.

اول حق د ذوی الفروض دے، او ذوی الفروض هغه کسان دی چه ددوی دپاره قرآن حصی مقرر کړی وی، او دا دولس حصی دی، شپږ حصی د ذوی الفروض النسبیّه یعنی هغه کسان چه قرآن ورلره حصی مقرر کړی وی خو د نسب سره تعلق ساتی، په دی کنبی دری د اعلی نه ادنی ته او دری د ادنی نه اعلی ته، او شپږ حصی د ذوی الفروض سببیّه دی، بیا عصبه دی دوی به هغه اخلی چه کوم د ذوی الفروض نه پاتی شپي، او چه کله ذوی الفروض نه وی نو بیا به ټول اخلی، او دا څلور فرقی دی.

۱ ځوی، نوسی، او لاندی چه څومره وی ددینه یعنی کړوسه، کوده پردے الخ.

۲ پلار، نیکه، اگر چه بره وی چرنیکه ورنیکه تر اخره پوری.

۳ ورور، وراره او اگر چه لاندی وی. ۴ تره د تره ځوی اگر چه د لاندی پوری وی.

۵ ذوی الارحام دی ۵ مولی د موالات. ۶ بیا هغه کس چه اقرار شوے وی ددی دپاره په نسبت سره غیرته. ۷ بیا چه وصیت شوے وی هغه لره په ټول مال سره،

۸ بیا بیت المال دے خو د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد باندی، او د امام شافعی رحمه الله په نزد باندی بیت المال د عصبه نه روسته دے.

په آیت کنبی ذکر شو، لِذَکَرٍ مِّثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ، د نارینه دپاره پشان د دوؤ حصو د زنانو دده، د الله رب العزت تقسیم دے چه دیو سپری حصه ئې د دوؤ

مَا حُكْمُ الْمِيرَاثِ فِي الْإِسْلَامِ؟

زنانونو مقرر کړی ده، عقل خو دا وائی چه د سړی او زنانه حصه دی بالکل برابر وی. ددی وجه نه د امام ابوحنیفه رحمه نه نقل شوی دی که چرته دین په عقل او رائے باندی وے نو ما به زنانه لره دسړی نه زیاته حصه ورکړے وے، لیکن شریعت د ښځی خرچ و خوراک په سړی باندی ایځی دے، حقیقت کښې د سړی او ښځی حصه یو شان ده، ځکه چه د پلار کور نه ئې هم وړی، او د سړی د کور نه ئې هم وړی. او بله داده چه خرچه د بچو په پلار ده. بل په آیت کښې دا ذکر شو فَلِأُمَّهِ السُّدُسُ، پس د مور دپاره شپږمه حصه ده، یعنی که ددی مړ کس رونه او خویندی وی نو مور به شپږمه حصه وړی، او باقی به د پلار وی، او چه کله پلار موجود وی نو درونږو او خویندو دپاره هیڅ حصه نشته.

بیایا خبره هم زده کړه چه کله نزدی رسته دار موجود وی نو جدا رسته دار محرومیږی، مثلاً چه کله مور او پلار موجود وی نو نیا او نیکه لره په میراث کښې برخه نشته ځکه نزد خپلوان موجود دی، چه دمړی مور او پلار دی. په آیت کښې ذکر شو، پس د وصیت نه چه وصیت او کړی دوی په دغه او پس د اداء کولو د قرض نه،

کو تا ته څوک په اعتراض کښې داسی او وائی چه قرض خو په وصیت باندی مخکښی دے او په آیت کښې ئې وصیت مخکښی کړے دے؟
نو مونږ په جواب کښې وایو چه وصیت ئې ځکه مخکښی کړو چه ددی مطالبه نه وه، او د قرض مطالبه کیدله، او یا ددی وجه نه چه وصیت صله ده خو بغیر د عوض نه لکه میراث.

مَا حُكِّمَ الْمِيرَاثُ فِي الْإِسْلَامِ؟

آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا: پلاران ستاسو او زامن ستاسو نه پوهیږئ چې کوم یو ډیر نزدی دے تاسو ته په نفع کښې . سوال راتلو چه مونږ مال په خپل طبعیت تقسیموو ؟

نو جواب او شو چه تاسو په حقیقت کارباندی نه پوهیږئ .
وله اخ او اخت : او ده لره ورور یا خور (اخیانی) وو پس هر یو د دواړو دپاره شپږمه حصه ده، مقصد ددی نه اخوة اخیانی دے اوس دا معلوموؤ چه اخوة په دری قسبه دے . ۱ اعیانی ۲ علاق ۳ اخیانی .

۱ اعیانی: چه رور او خور د مور او پلار دواړو نه وی . مونږ ورته سکه خور او رور وایو .

۲ علاق: چه د پلار نه وی او د مور نه نه وی ، دیته خلق میر نه ورور یا خور وائی .
۳ اخیانی: چه د مور نه وی او د پلار نه نه وی ، خلق ورته ناسکه خور او ورور وائی .

فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ پس دوی شریکان دی په دریبه حصه کښې ، ځکه چه دوی میراث وړی د مور په وجه باندی ، او لویه حصه د مور هغه د دریبی حصی نه وی .
نو ددی آیتونو نه معلومه شوه چه میراث په هغه طریقه باندی تقسیموئ چه کوم طریقه الله رب العزت ښودلی ده ، په دی کښې به د ځان نه طریقی نه ایجادیږی .

او بله خبره داده چه په دی آیاتونو کښې د خور ، لور ، پلار ، مور ، ورونو او خویندو ټولو تقسیم شوے دے ، هیڅ څوک ئې داسی نه دی پریښودلی .

غَيْرُ مَضَارٍّ: شیء نه ضرر رسونکی ، چه د دریبی حصی نه به په زیات باندی وصیت نه کوئ حضرت ابو هریره رضی الله تعالی عنه د نبی علیه السلام نه روایت

مَا حُكِّمُ الْمَيِّتَاتِ فِي الْإِسْلَامِ؟

کوئی چہ نبی علیہ السلام ارشاد فرمائی ہے شکہ سرے خامخا عمل کوئی او
بنیخہ د اللہ پہ تابعداری کنہی شپیتہ کالہ ، او بیا دی دواپو تہ مرگ را شپی پہ
داسی حالت کنہی چہ یو بل تہ پہ وصیت کنہی ضرر رسوی نو دی دواپو لرہ د
جہنم اوور واجبیبری (33). مقصد د حدیث دادے چہ سرے او بنیخہ د اللہ
تعالیٰ ہر خومرہ تابعدار ولی نہ وی خو چہ پہ وصیت کنہی یو بل تہ نقصان
رسوی نو داسبب د جہنم گرخی.

پہ حقونو کنہی یو حق د بندہ دادے مسلمانہ میراث ورکپہ حق پہ تادے
دومرہ ولی ٹی غافل د خوب بیدار شہ دخیل خور حصہ دی ورکپہ قران ستا
دے

کہ دی ورکپو دنیا او عقبی ستادہ پہ کورستاباندی بہ ہم وی رحمت
دادے

داسی مہ وایہ چہ خوک ٹی ورکوی نہ آخرت کنہی می حساب کتاب
رشتیادے

کہ دی واخستہ یوہ لویشت زمکہ دبل نہ اووہ زمکی بہ پہ غارہ وی عقبی دے
کہ دی ورکپو میراث ستا کہ بہ را شپی بل بہ ہم ورکپی خپل خورلہ حق ٹی
دادے

د اللہ نہ ویرہ وکپہ مسلمانہ نور دی بس کپہ دا ظلمونہ خیر خواہ
ستادے

33. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ، حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُدَّانِيُّ، حَدَّثَنَا الْأَشْعَثُ بْنُ جَابِرٍ، حَدَّثَنِي شَهْرُ بْنُ حَوْشَبٍ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ حَدَّثَهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ وَالْمَرْأَةُ بِطَاعَةِ اللَّهِ سِتِّينَ سَنَةً ثُمَّ يَحْضُرُهُمَا الْمَوْتُ فَيُضَارَّانِ فِي الْوَصِيَّةِ فَتَجِبُ لَهُمَا النَّارُ» [سنن أبي داود 113/3]

مَا حُكْمُ الْمِيرَاثِ فِي الْإِسْلَامِ؟

د فقیر سره هم دا فکر همیش وی عملی چه کری میراث نو کامیاب دادے

د صلبی (حقیقی) اولاد د میراث بیان

الله رب العزت په هر څه کښې انصاف او عدل ښو خويو اگر چه کافر ولي نه وی ، او بیا د مسلمان سره ، او بیا خاص کر دخپل بچی سره که هغه په هر څه کښې وی. ددی وجه نه نبی علیه السلام فرمائی «اعْدِلُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ اَعْدِلُوا بَيْنَ أَبْنَائِكُمْ»⁽³⁴⁾

ترجمه: دخپلو بچو په مابین کښې انصاف او کری ، او بیا د میراث په باره کښې خوږ زیات تاکید ورکوی .

حضرت هزبل بی شرحبیل الاودی فرمائی: چه یو کس د ابو موسی اشعری او د سلیمان بن ربیع رضی الله عنهما خواته راغ او ددی دواړو نه ئې دا مسئله

³⁴ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ حَاجِبِ بْنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ الْمُهَلَّبِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اعْدِلُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ اَعْدِلُوا بَيْنَ أَبْنَائِكُمْ» [سنن أبي داود 293 / 3]

مَا حُكِّمَ الْمِيرَاثُ فِي الْإِسْلَامِ؟

تپوس کړه، چه یوه لور وی او یوه وریره وی او یوه سکه خور وی (یعنی یو کس مړ شي او میراث پر یې دی) نو ددی میراث به څنگه تقسیمو لے شي؟

دی دواړو جواب ورکړو چه لور ته به نیبه حصه او سکه خور ته به نیبه حصه میلاوېږي، او دی نوسی لره هیڅ څیز وارث ونه گرځوله، او دی دواړو سوال کونکی ته او وئیل چه تاسو د عبد الله بن مسعود رضی الله تعالی عنه خواته لاړ شي، او دهغه نه تپوس او کړئ چه هغه زموږ سره په دی مسئله کښې موافقت او کړی، نو دا کس د عبد الله بن مسعود رضی الله تعالی عنه خواته راغله او تپوس ئې ترینه او کړو او ددی دواړو خبره ئې ورته بیان کړه، نو عبد الله بن مسعود رضی الله عنه او فرمائیل یقیناً څه به گمراه شم په دغه وخت کښې او نه به شم د لار مندو نکو نه، لیکن څه به په دی کښې فیصله او کړم د نبی علیه السلام په فیصله باندی، او هغه داده چه د لور دپاره به نیبه وی او د نوسی دپاره به حصه وی یعنی شپږمه حصه د پوره والی د دوه دریمو یعنی د لور نیبه حصه او د نوسی شپږمه حصه نو دوه دریمه حصه پوره شوه او چه کومه حصه باقی شوه نو هغه به سکه خور ته میلاؤ شي،⁽³⁵⁾

مضمون د حدیث: یو کسی د ابو موسی اشعری رضی الله عنه خواته راغله چه کله دا د حضرت عثمان رضی الله عنه د طرفه د کوفی امیر وو او د حضرت سلمان بن

³⁵. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ بْنُ زُرَّارَةَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي قَيْسٍ الْأَوْدِيِّ، عَنْ هُرَيْلِ بْنِ شُرَحْبِيلَ الْأَوْدِيِّ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، وَسَلَّمَانَ بْنِ رَبِيعَةَ فَسَأَلَهُمَا، عَنِ ابْنَةِ، وَابْنَةِ ابْنِ، وَأَخْتِ لِأَبٍ وَأُمٍّ، فَقَالَا: وَلِلْأَخْتِ مِنَ الْأَبِ، وَالْأُمِّ النِّصْفُ، وَلَمْ يُورَثَا ابْنَةُ ابْنِ شَيْئًا، وَأَتَى ابْنُ مَسْعُودٍ، فَإِنَّهُ سَيِّئَابَعُنَا، فَأَتَاهُ الرَّجُلُ فَسَأَلَهُ وَأَخْبَرَهُ بِقَوْلِهِمَا، فَقَالَ: لَقَدْ ضَلَلْتُ إِذَا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ، وَلَكِنِّي سَأَفْضِي فِيهَا بِقَضَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «لِلْإِبْنَةِ النِّصْفُ، وَلِلْإِبْنَةِ الْإِبْنِ سَهْمٌ تَكْمِلُهُ الثَّلَاثِينَ، وَمَا بَقِيَ فَلِلْأَخْتِ مِنَ الْأَبِ وَالْأُمِّ» [سنن أبي داود 3/

مَا حُكِّمَ الْمِيرَاثُ فِي الْإِسْلَامِ؟

ربيعه خواته چه دا د کوفی قاضی وو، او دی سپری ددی دواړو نه د میراث د مسئلې تپوس کولو، چه کله یو کس وفات شې او دهغه نه یو لور او یوه نوسی (دخوی دطرفه) او یوه سکه خور پاتی شې، نو دواړو حضراتو دا فیصله اوکړه چه نیم میراث د لور دپاره دے. وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ او نیم میراث د خور دپاره دے او نوسی ته به هیڅ شے نه میلا ویږی، او دی دواړو دی سائل ته دا هم او فرمائیل چه تاسو د عبد الله بن مسعود رضی الله عنه خواته هم لار شې چه دهغه هم ددی فیصلی موافق فیصله اوکړی، دا سائل د حضرت عبد الله بن مسعود رضی الله عنه په خدمت کښې حاضر شو، او ددی دواړو حضراتو فیصله ئې ورته واوروله، نو عبد الله بن مسعود رضی الله عنه او فرمائیل، لَقَدْ صَلَّيْتُ إِذَا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَدِينِ که چرته څه هم دا فیصله اوکړم نو څه به گمراه شم په دغه وخت کښې او نه به شم د صحیح لار موندونکو نه، او بیا ئې دا فیصله اوکړه، چه نیم میراث د لور دپاره او شپږمه حصه د نوسی دپاره، تکلمه للثلثین، او باقی یعنی ثلث دریمه حصه د خور دپاره.

تکلمه للثلثین حاصل دادے چه په قرآن پاک کښې تصریح ده، په دی خبره که چرته لور یوه وی، نو ددی دپاره نیم میراث دے، او که دیوی نه زیاتی وی نو بیا ددوی حصه دوه ثلثه دی د الله رب العزت د فرمان د وجه نه، فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثًا مِمَّا تَرَكَ که چرته زنانه د دوو نه زیاتی وی نو دوی لره دوه دریی دی، دهغه مال نه چه دی مړی پریځی دے، دلته چونکه لور یوه ده، د قرآن د تصریح مطابق نو نیم به ددی وی، او چونکه نوسی (دخوی دطرفه) دا هم لور ده مگر لږه جدا ده، نو ددی وجه نه لور ته د نیم میراث ورکولو نوروسته د دوو ثلثین یعنی د دوه دریی حصی کښې چه کوم سدس یعنی

مَا حُكِّمَ الْمِيرَاثُ فِي الْإِسْلَامِ؟

شپږمه حصه باقی وه، نو هغه ئې دویسی درجی لور ته ورکړله، ددی دپاره چه د مجموعه لورگانو حصه پوره دوه ثلثه شې، او د دواړو آیاتونو په مضمون باندی عمل را شې، دا مطلب دے د تکملة للثلثین،

دنیا (جدة) د میراث حکم

حُما مسلمانانو ورونو! دا خبره پیژندل پکار دی چه د ذوی الفروض یعنی هغه وارثان چه د هغوی حصی متعین وی، دا په دوه قسمه دی، اکثر هغه دی چه د هغی تصریح په کتاب الله کښې شته، او حنی داسی دی چه د هغوی فرض او حصه په کتاب الله کښې ثابت نه ده، بلکه په حدیث سره ده، چنانچه نیا برابره خبره ده که د پلار دطرفه وی او که د مور دطرفه وی، نو دا د دویم قسم ذوی الفروض نه ده، یعنی د هغه نه ده چه د هغی حصه په کتاب الله سره نه ده ثابته، لکه څه رنگه چه په حدیث کښې دی، قبیصه بن ذویب فرمائی چه د مړی نیا د ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه خواته په میراث کښې د خپلی حصی د سوال کولو دپاره راغله، نو ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه ورته او فرمائیل چه د الله په کتاب کښې ستا هیڅ حصه نشته، او ماته د نبی علیه السلام په سنت کښې ستا دپاره هیڅ نه دی معلوم، نو ته واپس شه تر دی چه څه د خلقو نه تپوس او کړم، نو ابوبکر صدیق رضی الله عنه د خلقو نه تپوس او کړو، نو مغیره بن شعبه رضی الله عنه او فرمائیل چه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته حاضر شوے ووم نو نیا لره ئې شپږمه حصه ورکړی وه، نو ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه او فرمائیل، آیا ستا سره بل څوک شته ستا نه علاوه؟ نو محمد بن مسلمه رضی الله تعالی عنه او دریدلو او هغه شان خبره ئې او کړه لکه چه څه رنگه چه مغیره بن شعبه رضی الله عنه وئیلی وو، نو ابوبکر

مَا حُكِّمَ الْمِيرَاثُ فِي الْإِسْلَامِ؟

صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ دھنی دپارہ دغہ نافذ کرے، بیابله نیاراخلہ عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ تہ او خپل میراث ی غوبنتلو، نو عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ ورته اوفرمائیل چه د اللہ پہ کتاب کنبی ستا د حصی ذکر نشته او کومر چه مخکنبی (یعنی د نبی علیہ السلام او د ابوبکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ پہ زمانہ کنبی) حکم وو نو هغه د نیابہ معاملہ کنبی وو، حہ د خپل طرف نہ پہ میراث کنبی (خہ زیاتہ نہ شم کولے، لیکن تہ ہم شپږمه حصہ واخلہ، او کہ چرته د مور د طرفہ نیابوی، نو بیابہ شپږمه حصہ ستاسو دواړو پہ مینخ کنبی ده، او کومر یو چه ستاسو د دواړو پہ مینخ کنبی یواخی وی (یعنی د مور د طرفہ یا د پلار د طرفہ نیاب) نو دھنی دپارہ دغہ شپږمه حصہ ده، یعنی کہ تہ یواخی یو یواخی شپږمه حصہ واخلہ او کہ دواړه ئی وئی نو بیابہ شپږمه حصہ مشترک ده⁽³⁶⁾، نو مقصد دا شو چه د نیابہ دپارہ ہم پہ شریعت کنبی حصہ شته دے.

د نیکه د میراث بیان

د نیکه میراث هم پہ شریعت کنبی بیان شوے دے، خو د نیکه نه مراد د پلار پلار دے، چه د ذوی الفروض نه دے، مگر په سنت سره نه په قرآن سره، او د نیکه نه مراد د مور پلار نه دے، حکه دیتہ جد فاسد وئیلے شی،

³⁶. دَنَّا الْقَعْنَبِيُّ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ خَرَشَةَ، عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ دُوَيْبٍ، أَنَّهُ قَالَ: جَاءَتِ الْجَدَّةُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ، تَسْأَلُهُ مِيرَاثَهَا؟ فَقَالَ: مَا لَكَ فِي كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى شَيْءٌ، وَمَا عَلِمْتُ لَكَ فِي سُنَّةِ نَبِيِّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْئًا، فَارْجِعِي حَتَّى أَسْأَلَ النَّاسَ، فَسَأَلَ النَّاسَ، فَقَالَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ، «حَضَرْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْطَاهَا السُّدُسَ»، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: هَلْ مَعَكَ غَيْرُكَ؟ فَقَامَ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ، فَقَالَ: مِثْلَ مَا قَالَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ فَأَنْفَذَهُ لَهَا أَبُو بَكْرٍ ثُمَّ جَاءَتِ الْجَدَّةُ الْأُخْرَى إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ تَسْأَلُهُ مِيرَاثَهَا، فَقَالَ: «مَا لَكَ فِي كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى شَيْءٌ، وَمَا كَانَ الْقَضَاءُ الَّذِي قُضِيَ بِهِ إِلَّا لِعَيْرِكَ، وَمَا أَنَا بِزَائِدٍ فِي الْفَرَايِضِ، وَلَكِنْ هُوَ ذَلِكَ السُّدُسُ، فَإِنْ اجْتَمَعْنَا فِيهِ فَهُوَ بَيْنَكُمَا، وَإِنْتَكَمَا خَلَّتْ بِهِ فَهُوَ لَهَا» [سنن أبي داود 3/ 121]

مَا حُكِّمَ الْمِيرَاثُ فِي الْإِسْلَامِ؟

ددى وجه نه چه دا د ذوى الارحام نه دے، او ددى په ميراث كښې اختلاف دے، او مخكښى به را شپې چه نيكه ميراث دنيا په شان شپږمه حصه ده، حضرت عمران بن حصين رضى الله عنه فرمائي: چه يو كس نبى عليه السلام ته راغله او وى وئيل چه خپا خوى مړ شو دے، نو ماته به ددى د ميراث نه څه ميلاؤ شي؟ نو نبى عليه السلام ورته او فرمائيل چه ستا دپاره به شپږمه حصه وى، كله چه واپس شو نو نبى عليه السلام راوبلوو، او ورته ئې وى فرمائيل چه ستا دپاره يو شپږمه حصه بله هم ده، چه كله واپس شو نو نبى عليه السلام بيا راوبلو او ورته ئې وى فرمائيل چه دا دويبه شپږمه حصه ستا دپاره تحفه ده، قتاده فرمائي چه پته نه لگيږي چه نيكه ئې د څه سره د شپږمى حصى حصه دار جوړ كړو؟ قتاده فرمائي چه د ټولو نه كمه حصه چه نيكه په ميراث كښې ويوړه هغه شپږمه حصه ده⁽³⁷⁾

حضرت عمر رضى الله عنه يو ځل د حاضرین مجلس نه تپوس او كړو چه په تاسو كښې چاته دا معلومات شته چه نبى عليه السلام نيكه ته په ميراث كښې څومره حصه وركړې ده؟ په دى باندې معقل بن يسار رضى الله عنه عرض او كړو، چه څه پيژنم او ماته معلومات دى، چه نبى عليه السلام نيكه ته شپږمه حصه وركړې وه، حضرت عمر رضى الله عنه تپوس او كړو چه نبى عليه السلام نيكه ته شپږمه حصه د كومو وارثانو نه وركړې وه؟ په دى باندې

³⁷ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: إِنَّ ابْنَ ابْنِي مَاتَ، فَمَا لِي مِنْ مِيرَاثِهِ؟ فَقَالَ: «لَكَ السُّدُسُ» فَلَمَّا أَدْبَرَ دَعَاَهُ، فَقَالَ: «لَكَ سُدُسٌ آخَرُ» فَلَمَّا أَدْبَرَ دَعَاَهُ، فَقَالَ: «إِنَّ السُّدُسَ الْآخَرَ طُعْمَةٌ» قَالَ قَتَادَةُ: «فَلَا يَذْرَوْنَ مَعَ أَيِّ شَيْءٍ وَرَثَتُهُ»، قَالَ: قَتَادَةُ: «أَقَلُّ شَيْءٍ وَرِثَ الْجَدُّ السُّدُسُ»

مَا حُكِّمَ الْمِيرَاثُ فِي الْإِسْلَامِ؟

معقل بن یسار رضی اللہ عنہ او فرمائیل چہ دا خو ماتہ معلوم نہ دہ، نو حضرت عمر رضی اللہ عنہ او فرمائیل چہ کلہ تاتہ پتہ نشته نو بیا دا چہ شپہرہ حصہ ورکری دہ فائده مند نہ دہ،⁽³⁸⁾

او دا ددی دپارہ چہ په میراث کنبی ذوی الفروض لره د اصل فرض او حصی نه علاوه په بعضو صورتونو کنبی د حصہ کیدلو د حیثیت نه څه زیاتی هم میل او پری، لکه چہ په بره حدیث کنبی تیر شو، نو کله چہ د ټولو وارثانو علم نه وی، نو تر هغه وخته پوری خبره صفأ نه دہ، دا خبره پیژندل پکار دی چہ د نیکه په میراث کنبی یعنی د هغی په مقدار کنبی د صحابه کرامو رضوان اللہ علیهم اجمعین اختلاف دے، په خپله د حضرت عمر رضی اللہ عنہ نه هم مختلف فیصلی په دی کنبی نقل شوی دی. بهر حال میراث ور لره شته دے، صرف په مقدار کنبی اختلاف دے.

میراث ورکړه مسلمان نه ځان خبر کړه ځان دی ولی جاهل کړی بس کړه بس کړه

دا خو حق دے د خپلوانو په تا پوری ددی حق نه ځان ازاد کړه قیامت حق کړه

په خپل ترور او خور نور مه کوه ظلمونه او داسی مه وایه پختون کنبی نشته بس کړه

په مونځو نور وژونه شی خلاصیدلے واللہ دی د بل دپارہ ځان په حق کړه

³⁸ حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ بَقِيَّةَ، عَنْ خَالِدٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ الْحَسَنِ، أَنَّ عُمَرَ قَالَ: أَيُّكُمْ يَعْلَمُ مَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْجَدُّ؟ فَقَالَ مَعْقِلُ بْنُ يَسَارٍ: أَنَا، «وَرَّثَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السُّدُسَ»، قَالَ: مَعَ مَنْ؟ قَالَ: لَا أَدْرِي، قَالَ: لَا دَرَيْتَ، فَمَا تُغْنِي إِذَا؟

مَا حُكْمُ الْمِيرَاثِ فِي الْإِسْلَامِ؟

چه تر خودی پردے حق نہ وی ور کړے که دی حج وی که عمره تهجد عبث کړه

فقیر وائی په عمل باندی به کیږی که دی کړلو عملی میراث دی ور کړه.

آیا مسلمان د کافر نه میراث وړلے شی؟

جمهورو علماء او ائمه اربعه وو په دی باندی اتفاق کړے دے او اتفاق د دواړو طرف نه دے ، یعنی مسلمان د کافر نه میراث نه شی وړلے او کافر د مسلمان نه.

او د حضرت اسامه بن زید رضی الله تعالی عنه نه روایت کوي چه نبی علیه السلام فرمائی چه مسلمان د کافر او کافر د مسلمان نه وارث نه شی جوړیدلے⁽³⁹⁾ بعض صحابه او تابعین رحمهم الله لکه معاذ بن جبل رضی الله تعالی عنه او سعید بن المسیب وغیره فرمائی چه کافر د مسلمان وارث نه شی جوړیدلے لیکن مسلمان د کافر وارث جوړیدلے شی.

د مرتد د میراث مسئله

دلته یوه مسئله بله هم ده هغه داده چه د مرتد څه حکم دے ؟ آیا دا د مسلمان رسته دار وارث جوړیدلے شی یا نه؟ په دی باندی اجماع ده چه مرتد وارث نه شی جوړیدلے لیکن د مرتد د مرګ نه روسته مسلمان خپلوان د مرتد نه میراث وړلے شی او کنه؟

³⁹ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا يَرِثُ الْمُسْلِمُ الْكَافِرَ وَلَا الْكَافِرُ الْمُسْلِمَ» [صحيح البخاري 8 / 156]

مَا حُكِّمَ الْمِيرَاثُ فِي الْإِسْلَامِ؟

د امام مالک رحمہ اللہ او د امام شافعی رحمہ اللہ پہ نزد باندی وارث نہ جوړېږي. او د احناف مذهب دادے چه مرتد کوم مال حاصل کړے د مرتد والی پھوخت کښې داد بیت المال دے .

او کوم مال چه د مرتد نہ حاصل شو مخکښې د ارتداد نہ د اسلام په حالت کښې ددی دننه وراثت جاری کیږي. (40)

حضرت عبد الله بن عمرو رضي الله عنه فرمائی چه نبی علیه السلام فرمائی دی چه دوه دینونو والا (یعنی مسلمان او کافر هیڅ کله دیو بل وارث نه شي جوړیدلے. (41)

په حدیث کښې د امامانو مذهب

د توارث د پاره د وارث او مورث (یعنی د مړی) په درمیان کښې اتحاد د ملت شرط دے ، په دی حدیث کښې هم دغه مسئله ذکر شوی ده، لیکن ددی باوجود بیا هم ددی مسئلې په تفصیل کښې اختلاف دے.

40. إذا مات المرتد أو قتل، فإنه يبدأ بقضاء دينه وضمان جنايته ونفقة زوجته وقريبه؛ لأن هذه الحقوق لا يجوز تعطيلها. وما بقي من ماله يكون فيئاً لجماعة المسلمين يجعل في بيت المال، وهو مذهب المالكية والشافعية والحنابلة، لقوله عليه الصلاة والسلام: «لا يرث المسلم الكافر، ولا يرث الكافر المسلم». وقال أبو حنيفة: إذا مات المرتد أو قتل، أو لحق بدار الحرب، وترك ماله في دار الإسلام، انتقل ما اكتسبه في الإسلام إلى ورثته، وكان ما اكتسبه في حال رده فيئاً يوضع في بيت مال المسلمين [الفقه الإسلامي وأدلته للزحيلي 5586 / 7]

41. حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ حَبِيبِ الْمُعَلِّمِ، عَنْ [ص: 126] عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يَتَوَارَثُ أَهْلُ مِلَّتَيْنِ شَتَّى» [سنن أبي داود 125 / 3]

مَا حُكِّمُ الْمَيِّتَاتِ فِي الْإِسْلَامِ؟

د احناف او شوافع مذهب دادے چه الكفر ملة واحدة برابره خبره ده كه يهودى وى او يا مشرك پيرنگے وى ددى دواړو په نزد دا ټول كافر يو دى ، نو لهذا ديو بل نه وارث جوړيدلے شي ، ځكه چه اصل تقابل د اسلام او د كفر په درميان كښې دے. او ددغو اختلاف د ملت دے⁽⁴²⁾.

او د مالكيه او حنابله په نزد اديان سباوۍه لكه يهوديت او نصرانيت دا په خپل مينځ كښې مختلف دى، نو لهذا په دى كښې به د يو بل وارث نه كيږي⁽⁴³⁾، او د اديان غير سباوۍه په باره كښې امام مالك رحمه الله فرمائي چه د شرک انواع ټول يو ملت دے.⁽⁴⁴⁾

امام احمد بن حنبل رحمه الله فرمائي مختلف انواع د شرک مختلف ملتونه دى، مثلاً بت پرست ، او آتش پرست ، دا جدا جدا دى نو لهذا ديو بل نه وارث

⁴² وقال الحنفية والشافعية والحنابلة: يتوارث الكفار بعضهم من بعض؛ لأن الكفر ملة واحدة في الإرث، لقوله تعالى: {والذين كفروا بعضهم أولياء بعض} [الأنفال: 73/8] فهو بعمومه يشمل جميع الكفار، وقوله سبحانه: {فماذا بعد الحق إلا الضلال} [يونس: 32/10] ولأن جميع ملل الكفر في نظر الإسلام سواء في البطلان كالملة الواحدة، ولأن غير المسلمين سواء في معاداة المسلمين والتماؤ عليهم، فهم في حكم ملة واحدة [الفقه الإسلامي وأدلته للزحيلي 10/7720]

⁴³ قال المالكية: لا يرث كافر كافراً إذا اختلف دينهما من اليهودية والنصرانية، فلا يتوارث اليهود من النصارى ولا النصارى من اليهود، لأنهما دينان مختلفان، ولا يرثان من مشرك ولا يرثهما مشرك، لعموم الحديث السابق: «لا يتوارث أهل ملتين شتى» ولأنه لا موالاة بينهم. وأما غير اليهودية والنصرانية من سائر الملل والنحل، فإنها تعتبر شيئاً واحداً، ويتوارث بعضهم من بعض [الفقه الإسلامي وأدلته للزحيلي 10/7719]

⁴⁴ وهناك رواية أخرى عن مالك أن اليهود ملة، والنصارى ملة، وكل من الملة الأخرى كعبادة الشمس وعبادة النار وغير ذلك ملة مستقلة على حدة، فينحصر التوارث بين أتباع الملة الواحدة دون ما عداهم. [الفقه الإسلامي وأدلته للزحيلي 10/7720]

مَا حُكْمُ الْمِيرَاثِ فِي الْإِسْلَامِ؟

نه شي جوڙيدلے، او دامام مالک رحمہ اللہ پہ نزد ديو بل نه ميراث وږلے شي.

نو ددی احاديثو نه معلومه شوه چه مسلمان د کافر نه او کافر د مسلمان نه ميراث نه شي وږلے.

الله دی د ميراث حکم په مسلمانانو کښې په اکمله طريقه نافذ کړی آمين.
د ميراث د تقسيم نه مخکښي که چرته وارث مسلمان شي نو ددی څه حکم دے؟

يعنی کوم کس چه د ميراث د تقسيم په موقع مسلمان شي، يعنی د مورث د مرگ نه روسته، دا خبره پيژندل پکار دی چه دا کومه مسئله مخکښي تيره شوه، چه د ميراث د پاره اتحاد د ملت شرط دے، د ملت د اختلاف په وخت کښې ميراث نه جاری کيږي. دغه رنگه اختلاف د ملت هله مضر دے چه د مورث د مرگ په وخت کښې وی، او که چرته د اختلاف تحقق د مورث د مرگ نه روسته وو، نو دغه ضرر ناک دے.

اوس د هريو مثال نه پوهه شی، د اول صورت مثال دادے چه يو مسلمان وفات شي، او حال دا وی چه ددی يو ځوی مسلمان وی او يو کافر، دپلار د مرگ نه روسته د تقسيم د ميراث نه مخکښي دغه کافر بچي هم اسلام راوړلو، نو دلته دا د اسلام راوړلو والا بچي وارث نه جوړيږي، چه کوم د مخکښي نه مسلمان دے هغه به وارث وی.

او د دويم صورت مثال دادے چه ديو کافر انتقال وشو چه کله د هغه يو ځوی مسلمان وو او يو کافر د ميراث د تقسيم نه مخکښي دغه کافر بچي هم اسلام راوړلو، نو دلته د اسلام راوړلو والا وارث دے، او چه کوم د مخکښي نه

مَا حُكْمُ الْمِيرَاثِ فِي الْإِسْلَامِ؟

مسلمان وو نو د هغه د وارث جوړیدو خو هیڅ سوال نه پیدا کیږي، لکه په حدیث کنبې راځي حضرت عبد الله بن عباس رضی الله تعالیٰ عنهما فرمائی چې نبی علیه السلام فرمائیلى دی چې په زمانه د جاهلیت کنبې چې کومه ترکه تقسیم شوی وی نو هغه به د اسلام په زمانه کنبې هم په هغه حال باقی وی، او کومه ترکه (یعنی میراث) چې د اسلام د زمانې پورې نه وی تقسیم شوې نو د اسلام د راتګ نه بعد به د اسلام په قاعدې او قانون تقسیمولې شي.⁽⁴⁵⁾

یعنی د کوم میراث تقسیم چې د اسلام نه مخکې په زمانه د جاهلیت کنبې شوې وی نو هغه به دغه رنگه باقی ساتلې شي، په دې کنبې به مداخلت نه شي کیدلې، او کوم تقسیم چې د څه میراث وغیره نه په اسلام کنبې د داخلیدلو نه روسته کیدلې شي، نو هغه به د اسلامي قانون مطابق کیدلې شي، او هغه اسلامي قانون هغه دې چې مخکې تیر شو چې د اتحاد ملت په صورت کنبې به میراث دیو بل نه وړلې شي د اختلاف ملت په صورت کنبې نه.

چې کله ماشوم پیدا شي او اواز او کړی بیا مړ شي نو څه حکم ئې دے؟
انسان الله رب العزت عزتمند کړځو لے دے، لوئ دے او که ماشوم دے
د الله په نزد عزتمند او مرتبی والا دے، نو چې کله وفات شي نو د وراثت
حقدار دے.

⁴⁵. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ قَالَ: أُنْبَأْنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ لَهْيَعَةَ، عَنْ عُقَيْلٍ، أَنَّهُ سَمِعَ نَافِعًا، يُخْبِرُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَا كَانَ مِنْ مِيرَاثٍ قُسِمَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَهُوَ عَلَى قِسْمَةِ الْجَاهِلِيَّةِ، وَمَا كَانَ مِنْ مِيرَاثٍ أَدْرَكَهُ الْإِسْلَامُ فَهُوَ عَلَى قِسْمَةِ الْإِسْلَامِ» [سنن ابن ماجه 918 / 2]

مَا حُكِّمَ الْمِيرَاثُ فِي الْإِسْلَامِ؟

حدیث کنبی را حُی حضرت ابوهریرہ رضی اللہ عنہ فرمائی چہ نبی علیہ السلام فرمائی چہ کلہ بیچے اواز و کپی نو دوراثت حقدار شو.⁽⁴⁶⁾

د حدیث مطلب دادے چہ کلہ بیچے پیدا شی اوپہ دی کنبی اثار د ژوند موجود شی، اوپہ دی دوران کنبی ددی شوک نزدی خپلوان وفات شو نو دا ماشوم ددی وارث شو، او کہ چرته اثار د ژوند پکنبی موجود نہ شو نو د میراث حقدار نہ دے، د احناف او شوافع رحمہم اللہ پہ نزد باندی چہ صرف اثار د ژوند قدری موجود شو نو دا کافی ده⁽⁴⁷⁾.

دلته یوه بله مسئله هم ده، یو ماشوم باندی د جنازی مونخ کول چہ دا به کتاب الجنائز کنبی را شی، هغه داده چہ صلوٰۃ علی الطفل دیاره د ژوند اثرات موندل ضروری دی که نه؟ دا مسئله مختلف فیها ده، د ائمه ثلاثه وو او جمهور رحمہم اللہ په نزد باندی دلته هم اواز کول د ماشوم شرط دی، دامام احمد بن حنبل په دی کنبی اختلاف دے دهغه په نزد شرط نه دے.

درشتی د میراث دوجه نه د قسم او اقرار والہ میراث منسوخ دے

د نبی علیہ السلام تربیت شه عجیبه تربیت وو، چہ هغه انسانان چہ دیو بل په کوپرو کنبی به ئی شراب شکل، هغه دشمنی په دوستی سره بدله شوه،

46. حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مُعَاذٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ إِسْحَاقَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قُسَيْطٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا اسْتَهَلَ الْمُؤَلُودُ وَرَثَ» [سنن أبي داود 128 / 3]

47. إِذَا عَلِمَتْ حَيَاتُهُ بِصَوْتٍ أَوْ حَرَكَةٍ أَوْ رَضَاعٍ أَوْ غَيْرِهِ وَرَثَ وَتَبَتَ لَهُ أَحْكَامُ الْمُسْتَهْلِ، لِأَنَّهُ حَيٌّ. وَبِهَذَا قَالَ الثَّوْرِيُّ وَالْأَوْزَاعِيُّ وَالشَّافِعِيُّ وَأَبُو حَنِيفَةَ وَأَصْحَابُهُ [الموسوعة الفقهية الكويتية 66 / 3]

إِذَا عَلِمَتْ حَيَاتُهُ بِصَوْتٍ أَوْ حَرَكَةٍ أَوْ رَضَاعٍ أَوْ غَيْرِهِ، وَرَثَ، وَتَبَتَ لَهُ أَحْكَامُ الْمُسْتَهْلِ، لِأَنَّهُ حَيٌّ فَتَبَتَ لَهُ أَحْكَامُ الْحَيَاةِ، كَالْمُسْتَهْلِ. وَبِهَذَا قَالَ الثَّوْرِيُّ، وَالْأَوْزَاعِيُّ، وَالشَّافِعِيُّ، وَأَبُو حَنِيفَةَ، وَأَصْحَابُهُ [المغني لابن قدامة 385 / 6]

مَا حُكِّمَ الْمَيِّزَاتُ فِي الْإِسْلَامِ؟

حضرت عبد الله بن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمائی چہ پہ شروع کنبی دا وو چہ یو کس به د بل اجنبی کس سرہ مخالفت یعنی د دوستی عہد او کپو بغیر د خہ نسبی تعلق نہ ، او بیا ددی عقد د وجہ نہ به یو د بل وارث جوړ شو ، لکه د انصار او مهاجرین پہ مینخ کنبی داسی شوی وو ، لکه حدیث دے چہ عبد الله بن عباس رضی اللہ عنہما فرمائی چہ د الله تعالیٰ فرمان دے «وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ فَآتَوْهُمْ نَصِيبَهُمْ» ترجمہ د کومو خلقو سرہ چہ تاسو قسمونه کړی دی نو هغوی ته د هغوی حصہ ورکړئ . ددی مطابق مخکنی به یو کس د بل کس سرہ هیڅ رشتہ او قرابت نہ خپل مینخ کنبی به رورولی او یو بل سرہ د وارث کیدلو عہد او لوظ وو بیا به ئی دیو بل نہ میراث وړلو ، بیا دا حکم د سورة الانفال په ایت وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ ترجمہ : خاوندان د خپلولی حنی د دوی غوره دی د حنو نورو باندی سرہ منسوخ شو. (48)

دغه رنگه بل حدیث کنبی راځي ، حضرت عبد الله بن عباس رضی اللہ عنہما فرمائی چہ اول الله تعالیٰ او فرمائیل ، وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا . ترجمہ : هغه کسان چہ ایمان ئی راوړے دے او هجرت ئی کړے دے او هغه کسان چہ ایمان ئی راوړے دے او هجرت ئی نہ دے کړے . نو هغه ددی وارث نہ جوړیږی ، نو باندپه پچی به د مهاجر نہ میراث نہ وړی ، ددینہ

48. حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي أُسَامَةَ: حَدَّثَكُمْ إِدْرِيسُ، حَدَّثَنَا طَلْحَةُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: {وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوَالِي} [النساء: 33] (وَالَّذِينَ عَاقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ) قَالَ: "كَانَ الْمُهَاجِرُونَ حِينَ قَدِمُوا الْمَدِينَةَ يَرِثُ الْأَنْصَارِيُّ الْمُهَاجِرِي دُونَ ذَوِي رَحِمِهِ، لِلْأُخُوَّةِ الَّتِي أَخَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَهُمْ، فَلَمَّا نَزَلَتْ: {وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوَالِي} [النساء: 33] قَالَ: "نَسَخْتُهَا: (وَالَّذِينَ عَاقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ)" [صحيح البخاري 153 / 8]

مَا حُكْمُ الْمَيِّزَاتِ فِي الْإِسْلَامِ؟

روسته واولوالارحام بعضهم اولی ببعض ترجمه: او خاوندان د خپلولی ددوینه د بعض نه زیات نزدی دی په دی آیت سره حکم منسوخ شو.⁽⁴⁹⁾

باندې پي فرمائی چه غیر مهاجر یعنی چا چه اسلام راوړې دے په خپله علاقه کښې ایساروی او هجرت نه کوی، یعنی په شروع کښې د وراثت مدار په نسب باندی نه وو، بلکه په هجرت او نصرت باندی وو، ددی وجه نه مهاجر د انصاری او انصاری د مهاجر کیدلو باوجود د عدم نسب وارث وو، او مهاجر د غیر مهاجر کیدو باوجود د نسب وارث نه وو. ددی حدیثونو نه معلومه شوه چه میراث خپل رشته دارته په هره طریقه ورکول پکار دی.

الله دی مونږ لره توفیق ددی د عملی کولو را کړی، آمین

هغه کس چه د بل سړی په لاس اسلام راوړی نو ددی میراث به څوک وړی؟
یعنی کله چه نور وارثان نه وی.

الله سبحانه وتعالی ته اسلام په ټولو ادیانو کښې غوره او بهترین دین دے ، ددی وچی نه نبی علیه السلام حضرت علی رضی الله تعالی عنه ته فرمائی چه ستا په وجه چه الله رب العزت یو کس ته هدایت او کړی دا تالره د سرو او ښانو نه غوره دی⁽⁵⁰⁾.

⁴⁹ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُسَيْنٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ يَزِيدَ النَّحْوِيِّ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، " {وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا} [الأنفال: 74] {وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجَرُوا} [الأنفال: 72] فَكَانَ الْأَعْرَابِيُّ لَا يَرِثُ الْمُهَاجِرَ، وَلَا يَرِثُهُ الْمُهَاجِرُ، فَنَسَخَتْهَا فَقَالَ: {وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ} [الأحزاب: 6] " [سنن أبي داود 129/3]

⁵⁰ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: يَوْمَ حَيْبَرٍ: «لَأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ رَجُلًا يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ»، فَقَامُوا يَرْجُونَ لِذَلِكَ أَيُّهُمْ يُعْطَى، فَعَدَّوْا وَكُلُّهُمْ يَرْجُو أَنْ يُعْطَى، فَقَالَ: «أَيْنَ عَلِيٌّ؟»، فَقِيلَ: يَشْتَكِي عَيْنَيْهِ، فَأَمَرَ، فَدُعِيَ لَهُ، فَبَصَقَ فِي عَيْنَيْهِ، فَبَرَأَ مَكَانَهُ حَتَّى كَانَهُ لَمْ يَكُنْ بِهِ شَيْءٌ، فَقَالَ: نَقَاتِلُهُمْ حَتَّى يَكُونُوا

مَا حُكْمُ الْمِيرَاثِ فِي الْإِسْلَامِ؟

نو پہ میراث کنبی خہ حکم دے چہ کلہ د بل مسلمان پہ لاس اسلام راوپی ، او مړ شې او نور وارثان ئې نہ وی، نو حدیث کنبی راخې حضرت تمیم داری رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمائی: چہ ما عرض اوکړو چہ اے د اللہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم د هغی کس پہ بارہ کنبی د شریعت خہ حکم دے چہ دیو مسلمان پہ لاس ایمان راوپی؟ نبی علیہ السلام او فرمائیل چہ دا کس پہ نسبت د نورو کسانو باندی ددی مرگ او ژوند ته ډیر زیات قریب دے۔⁽⁵¹⁾

(که چرته ددی نور وارثان نہ وی نو بیائې دغه وارث دے، یعنی د نبی علیہ السلام نہ سوال شوے دے چہ د شریعت فیصله دهغه کس پہ بارہ کنبی خہ ده؟ چہ دیو مسلمان پہ لاس باندی اسلام راوپی؟ ظاهر خبره ده چہ ددی عظیم احسان دے په دی نوی مسلمان باندی، لکه خہ رنگه چہ هغه مخکنی فرمائی، یعنی د کوم کس په لاس باندی چہ اسلام راوړلے شوے دے په ټولو خلقو کنبی د ټولو نه زیات مستحق دے، ددی نو مسلم په زندگی کنبی هم او د مرگ نه بعد هم، د وجه په تمام انسانانو د ټولو نه زیات دغه اولی دے او حق دار دے۔

مِثْلُنَا؟ فَقَالَ: «عَلَى رِسْلِكَ، حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحَتِهِمْ، ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ، وَأَخْبِرْهُمْ بِمَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ، فَوَاللَّهِ لَأَنْ يُهْدَى بِكَ رَجُلٌ وَاحِدٌ خَيْرٌ لَّكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ» [صحيح البخاري 47/4]

⁵¹ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ خَالِدِ بْنِ مَوْهَبِ الرَّمْلِيِّ، وَهَشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا يَحْيَى - قَالَ أَبُو دَاوُدَ: وَهُوَ ابْنُ حَمْرَةَ - عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَوْهَبٍ، يُحَدِّثُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ ذُوَيْبٍ، قَالَ هَشَامٌ: عَنْ تَمِيمِ الدَّارِيِّ، أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَقَالَ يَزِيدُ: إِنَّ تَمِيمًا، قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا السُّنَّةُ فِي الرَّجُلِ يُسْلِمُ عَلَى يَدَيِ الرَّجُلِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، قَالَ: «هُوَ أَوْلَى النَّاسِ بِمَحْيَاةٍ وَمَمَاتِهِ» [سنن أبي داود

مَا حُكْمُ الْمِيرَاثِ فِي الْإِسْلَامِ؟

اسلام يو عالمگیر مذهب دے نو مرتبه ئې هم اوچته ده په ټولو دينونو کښې ، نو ځکه ئې ورله درجه هم ورکړه ، چه د چا په لاس ئې ايمان راوړے دے .
فقهاء رحمهم الله ليکلي دي چه د مړي د ترکي سره څلور حقونه متعلق کيږي ،
ددې ترتيب داسي دے ،

۱ د ټولو نه مخکښي د مړي تکفين او تجهيز دے ، چه په دې باندې څه خرچ کيږي دابه د قرض نه مقدم وي .

۲ د تجهيز او تکفين نه روسته که چرته د مړي په ذمه باندې د چا قرض وي يا څه مطالبه وي ددې اداء کول ضروري دي .

۳ ددې نه روسته چه کوم مال باقي پاتي شي ، نو بيا ددې نه په دريښه حصه کښې د مړي وصيت جاري کيږي ، که چيرته دې وصيت کړے وي .

۴ ددې روسته چه کوم مال باقي پاتي شي نو دا ټول د مړي د وارثانو دے ، ددوي په مینځ کښې به تقسيمو له شي .

د ميراث د تقسيم ترتيب داسي دے چه اول ذوی الفروض دي ، د هغوی مقرر شوی حصی به ورکولے شي ، ذوی الفروض ټول دولس دي ، د ذوی الفروض د حصی نه چه کوم مال باقي پاتي شي نو هغه به په عصبات تقسيمو له شي ، ذوی الفروض په اوله درجه کښې وارثان دي او عصبات په دويمه درجه کښې وارثان دي ، که چرته د مړي په وارثانو کښې نه ذوی الفروض موجود وو او نه عصبات نو بيا به ميراث په ذوی الارحام کښې تقسيمو له شي ، گویا چه د ذوی الارحام په ميراث کښې دريښه درجه ده ، اوله درجه د ذوی الفروض ده ، دويمه درجه د عصبات ده ، او دريښه درجه د ذوی الارحام ده ، احناف او حنابلہ په ميراث کښې ددې ترتيب سره د ذوی الارحام د حق قائل دي .

موانع د میراث

هغه خیزونه چه میراث منع کوې هغه خلور دی

۱ اول غلامی ده: غلام نه د چا وارث کیدلے شي او نه ددی شوک وارث کیدلے

شي، حکه چه غلام په شرعی طور باندی د شه خیز مالک نه دے،

۲ دویم خیز ناحقه قتل دے: که چیرته خدا نخواستہ یو وارث خپل مورث مړ

کړو. نو شرعاً قاتل د میراث نه محرومه شو.

۳ د مذهبونو اختلاف: د دوو مذهبونو اختلاف هر یو د دویم مذهب والا د

میراث نه محرومه وی، مثلاً مسلمان او یهودی، یا عیسائی یا قادیانی، یا

مرزائی.

۴ خلورم اختلاف دارین: یعنی د مړی او وارث ملکونه او وطنونه مختلف وی نو

د میراث نه ئې محروم وی، مثلاً یو کس په دارالاسلام کښې اوسیږي، او دویم

په دارالحرب کښې اوسیږي، نو دواړه د یو بل د میراث نه محروم دی، لیکن دا

حکم د غیر مسلم دپاره دے، د مسلمان وارث او مورث کښې د اختلاف د

دارین لره هېڅ اعتبار نشته.

په قرآن کښې د الله رب العزت صریح حکم دے چه د زنانو په میراث کښې

حق دے، اگر چه نن دور کښې اکثر مسلمانان د احکم نظر انداز کوې په

قیامت کښې به حساب ورکوي، الله دی زمونږ حفاظت او کړي، اللهم آمین.

د میراث حصه د حق والا ته اورسوي

الله رب العزت هر چاته خپل حق ورکړې دے او شارع علیه السلام ورته

وضاحت کړې دے. حضرت عبد الله بن عباس رضی الله عنه فرمائی چه

مَا حُكِّمَ الْمِيرَاثُ فِي الْإِسْلَامِ؟

رسول الله صلى الله عليه وسلم ارشاد فرمائیے دے چہ «الْحَقُّوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا، فَمَا بَقِيَ فَهُوَ لِأَوْلَى رَجُلٍ ذَكَرٍ»⁽⁵²⁾

ترجمہ: حصو والا تہ ی ہغوی حصی ورکړئ او بیا چہ کوم باقی پاتی شې نو دا دہغہ کس دی چہ مړی تہ زیات نزدی وی.

د وارثانو دری قسبونه دی. ۱. ذوی الفروض ۲. عصبات ۳. ذوی الارحام.

۱. ذوی الفروض: ذوی الفروض هغه وارث تہ وائی چہ د چا حصہ د میراث د قرآن حدیث یا د اجماع امت نہ مقرر شوی وی.

۲. عصبات: عصبات دا جمع د عصبۃ ده، هغه وارث تہ وائی چہ کومه حصہ د ذوی الفروض نہ باقی پاتی شې نو هغه ورته میلاویدی.

۳. ذوی الارحام: ذوی الارحام هغه وارث تہ وائی چہ د ذوی الفروض او عصبات نہ علاوه وی. د ذوی الفروض ټول تعداد دولس/۱۲ دے چہ په دی کنبې څلور سړی او او اته/۸ زنا نه شاملی دی. د څلور تفصیل داسی دے ۱. دمړی پلار ۲. دمړی نیکه، ۳. دمړی اخیانی رور یعنی چہ مور ئې یوه وی او پلار ان ئې جدا جدا وی. ۴. دمړی ښځی خاوند.

په ذوی الفروض کنبې د اته زنا نو تفصیل داسی دے. ۱. دمړی ښځه ۲. دمړی لور ۳. دمړی نوسئ ۴. دمړی سکه خور ۵. دمړی علاق خور یعنی چہ پلار ئې یو وی او مور ئې جدا جدا وی ۶. دمړی اخیانی خور یعنی چہ مور ئې یوه وی او پلار ان ئې جدا جدا وی ۷. دمړی مور ۸. جدہ صحیحہ یعنی د پلار مور.

⁵² حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهْبٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الْحَقُّوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا، فَمَا بَقِيَ فَهُوَ لِأَوْلَى رَجُلٍ ذَكَرٍ» [صحيح البخاري 8/150]
[أخرجه مسلم في الفرائض باب ألحقوا الفرائض بأهلها رقم 1615]

مَا حُكِّمَ الْمِيرَاثُ فِي الْإِسْلَامِ؟

په قرآن کښې ذکر شوی حصی ټولی شپېر دی،

۱ نصف ۲ ربع ۳ ثمن ۴ ثلثان ۵۰ ثلث ۶ سدس.

دمرات دمیراث بیان

په عربی کښې میراث ته کلاله وائی، ددی په مفهوم کښې د علماء خو اقوال دی،

اول قول د جمهور دے هغه دادے چه کلاله هغه مورث او مړی ته وائی چه نه ئې څوک پلار ژوندے وی او نه ئې بچی وی د جمهور په نزد دده وارث دده رور دے.

۲ دویم قول دادے چه کلاله د داسی مړی وارثانو ته وائی چه ددی خور او رور وی، په دی حدیث کښې انما یرثنی کلاله⁽⁵³⁾ د الفاظ نه خلقو دا مطلب اخستے. دریم قول دادے چه داسی د مړی مال ته کلاله وائی اول قول راجح دے.

په حدیث کښې دی چه جابر رضی الله تعالی عنه فرمائی چه یو ځل څه بیمار شوم نو نبی علیه السلام او ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه دواړه پیدل روان وو، څما عیادت ئې کولو، نو په ما باندی بے هو شې راغلی نو نبی علیه السلام اودس او کړو، او د اودس نه چه کومی باقی اوبه پاتی شوی هغه ئې په ما باندی راواچولی، چه دهغی دوجه نه څه په هوش کښې راغلم، نو ما اوئیل چه یا رسول الله صلی الله علیه وسلم څه رنگه څه په خپل مال کښې فیصله او کړم، نو نبی

⁵³ حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرًا يَقُولُ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعُودُنِي، وَأَنَا مَرِيضٌ لَا أَعْقِلُ، فَتَوَضَّأَ وَصَبَّ عَلَيَّ مِنْ وُضُوئِهِ، فَعَقَلْتُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لِمَنِ الْمِيرَاثُ؟ إِنَّمَا يَرِثُنِي كَلَالَةٌ، فَتَزَلْتُ آيَةَ الْفَرَائِضِ [صحيح البخاري 50 / 1]

مَا حُكْمُ الْمِيرَاثِ فِي الْإِسْلَامِ؟

علیہ السلام ماتہ ہیخ جواب را نہ کرو ، تردی چہ دمیراث ایت نازل شو
يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ { [النساء: 176] ⁽⁵⁴⁾ .
ددی نہ معلومہ شوہ چہ کہ میراث ہم دے خو قرآن ورلرہ حکم ذکر کرے
دے داسی ئی نہ دے پریخودے ، اللہ دی مونبر صحیح مسلمانان کری ،
آمین .

آخری آیت چہ دکلالة نازل شوے دے

حضرت براء بن عازب رضی اللہ عنہ ارشاد فرمائی چہ دقرآن آخری آیت چہ
نازل شوے دے نو هغه دادے يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ { ⁽⁵⁵⁾ ،
ترجمہ: تپوس کوې ستا نہ دمیراث پہ بارہ کنبی ، اوواپہ اللہ جواب درکوی
تاسوتہ دمیراث پہ بارہ کنبی ،

وضاحت: پہ قرآن کنبی کوم سورت او آیت آخری دے؟

یعنی پہ قرآن کنبی آخری آیت چہ کوم نازل شوے دے هغه آیت دکلالة
دے . او پہ سورتونو کنبی چہ کوم سورت آخری نازل شوے دے هغه سورة
التوبة ده .

⁵⁴ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ بُكَيْرٍ النَّاقِدُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُكَدَّرِ، سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: مَرَضْتُ فَأَتَانِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَبُو بَكْرٍ يَعُودَانِي مَاشِيَيْنِ، فَأَعْمِي عَلَيَّ، فَتَوَضَّأَ، ثُمَّ صَبَّ عَلَيَّ مِنْ وَضُوئِهِ، فَأَفَقْتُ، قُلْتُ: " يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ أَقْضِي فِي مَالِي؟ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ شَيْئًا، حَتَّى نَزَلَتْ آيَةُ الْمِيرَاثِ: {يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ} [النساء: 176] [صحيح مسلم 3/

[1234]

⁵⁵ حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ، قَالَ: " أَخْرُ آيَةَ نَزَلَتْ فِي الْكَلَالَةِ: {يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ} [النساء: 176] [سنن أبي داود 3/ 120]

مَا حُكِّمُ الْمِيرَاثِ فِي الْإِسْلَامِ؟

دلته سوال راڄي ڇه امام بخاري رحمه الله د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ نه يو روايت نقل ڪرے دے ڇه ددی سره ددی حديث تعارض دے، حديث دا سے دے. «آخِرُ آيَةٍ نَزَلَتْ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آيَةُ الرَّبِّ»⁽⁵⁶⁾ ترجمه: ڇه اخري ايت نازل شوے په نبی عليه السلام باندی د سود آيت دے.

جواب: ددی اعتراض جواب دادے ڇه سورة النساء ايت ڇه د ٽولو نه روسته نازل شوے دے دميراث په اياتونو کښي اخري ايت نازل شوے دے، او د سورة بقره آيت ربواته ڇه اخري اية وئيلے شوے دے نو هغه د ٽول قرآن د نزول په اعتبار باندی اخري ايت دے، نو لهدا هيڅ تعارض نشته دے. او سورة التوبه هغه سورت دے ڇه کامل او مکمل سورت په آخر کښي نازل شوے دے او د نورو روايتونو نه هم معلوم يږي ڇه اخري آيت د کلاله دے او اخري نازلیدونکے سورت سورة البقره ده.

بس ڪړه بس ڪړه د اسلام دعوی د پريږده - تش نامه باندی دی نور ته مه نازيږه
د خپل خور او ترور حقونه دی نيولی دی دا حقونه دی واپس ڪړه که پوهيږه
تش دعوی د محبت دی نوری مه ڪړه دا دعوی د مبارک شه مينه پريږده
بس نور او باسه توبه ددی گناه نه گني ټول عبادتونه د بل کيږه
دميراث حکم قرآن سنت نه زده ڪړه درته در به ڪړي خبر غور ورته کيږده
فقير وائی په عمل باندی به کيږي تش دعوی د اسلام مه ڪړه غلے کيږه.

په ژوند کښي د وراثت تقسيم

⁵⁶ حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ «آخِرُ آيَةٍ نَزَلَتْ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آيَةُ الرَّبِّ» [صحيح البخاري 33 / 6]

مَا حُكْمُ الْمِيرَاثِ فِي الْإِسْلَامِ؟

وراثت د مرگ نه روسته جاري کيږي، په زندگي کښې د وارثانو هېڅ حق نشته، ددې وجه نه په ژوند کښې که چرته يو کس د خپل وارثانو نه په جائيداد مال او سامان کښې تقسيم کول غواړي نو د پته ميراث نه شي وئيل بلکه دا هبه ده، او په دې باندې د هې احکام او شرائط جاري کيږي، په خپل ژوند کښې په وارثانو مال او جائيداد هبه کولو کښې د لاندې احکامو لحاظ کول پکار دي،

۱ هلکانو او جينکو لره برابر حصه ورکول مستحب دي، بلاوجه چالره زيات او چالره کم ورکول مکروه تنزيهي دي.

۲ د دين دارئ، خدمت او محتاجي وغيره معقول وجوه په بناء بعض لره زيات ورکول مستحب دي.

۳ بعض محروم ولي يا نقصان در سولو په غرض باندې ددې حصه کول مکروه تحريبي دي.

۴ د دينه اولاد ته د معمولي گزارې نه زيات نه دي ورکول پکار، زيات مال نورو يا ديني کارونو کښې صرف کول پکار دي. (57)

خويندو ته په جهيز ورکولو سره ددې حصه نه ختميږي

په بعض علاقو او قومونو کښې دا رسم او رواج وي چه خويندو ته په ميراث کښې حصه نه ميلاويږي، ددې په ودونو چه کوم څه خرچ کيږي او چه کوم جهيز ورکول شي، او دا ددې حق منلي شي، حالانکه په شريعت کښې د خويندو حق په ميراث کښې ثابت او لازم دے، په جهيز ورکولو سره نه ساقطيږي، د جهيز په آر کښې ددې ختمول صريح ظلم او حرام دي. (58)

57. احسن الفتاوى، ج ۹، ص: ۳۱۰

58. عزيز الفتاوى، ص: ۷۷۷

په جهییز او مهر کنبې وراثت

د واده په وخت کنبې چه ښځې ته کوم جهییز ورکولې شې او دهغې چه کوم مهر دے دا ټول د ښځې په ملکیت کنبې دی، ددی د مرگ نه روسته به د ښځې په وارثانو تقسیمېږي⁽⁵⁹⁾

د دوی نیکاح د وجه نه ښځه د میراث نه نه محرومېږي

د خاوند د مرگ نه روسته که چرته ښځې په بل ځای کنبې نیکاح او کړه نو بیا هم د اول خاوند په وارثانو کنبې شمار ده، او دیته به ددی شرعی حصه میلاوېږي⁽⁶⁰⁾

وارث عاق کول

کله کله د بچو او پلار په مینځ کنبې اختلافات راځي، یو وارث بغیر د څه وجه نه د میراث نه محروم کناه ده، په حدیث شریف کنبې په دی باندی سخت وعید دے، البته که چرته اولاد یا وارث بے دین شو، په گناهونو کنبې مبتلاء شو، یا ئې والدینو ته تکلیف رسولو، نو ددی د محروم کیدلو امید دے چه په دی مؤاخذه اونه شې، لیکن د عاق او محروم کیدلو دوه طریقې دی، یو دا چه په خپله زندگي کنبې تمام مال او جائیداد ددی وارث نه علاوه نورو وارثانو یا په نورو خلقو کنبې تقسیم کړي، او هغوی ته قبضه هم ورکړي، په دی طریقہ باندی جائیداد ددی خلقو ملکیت جوړېږي، او ددی کس د وفات نه پس ددی وارث ته هېڅ نه میلاوېږي.

دویم صورت دادے چه په خپل ژوند کنبی، جائیداد او مال چالره ورنه کړي، بلکه زبانی یا تحریری طور باندی دا طوے کړي چه ځما د مرگ نه بعد به

⁵⁹ امداد المفتیین، ص: ۸۶۸

⁶⁰ احسن الفتاوی، ج ۹، ص: ۳۰۲

مَا حُكْمُ الْمِيرَاثِ فِي الْإِسْلَامِ؟

فلانی وارث ته په میراث کښې حصه نه شې ورکیدلې. دغه رنگه د عاق کولو شرعاً هیڅ څه اعتبار نشته، نو لهذا دغه رنگه یا د وصیت کولو باوجود وارث د میراث نه نه محرومیدي. (61)

د وصیت او میراث حکونه

مسئله 1: دا وئیل چه حُما د مرګ نه روسته حُما دومره مال فلانی لره یا فلانی کار دپاره ورکړلې شې، دا وصیت دے، برابره خبره ده د صحت په حالت کښې وی یا د بیمارۍ په حالت کښې، او برابره خبره ده چه په دی بیمارۍ کښې وفات شې، یا صحت مند شې،

او څوک چه په خپله په خپله زندګۍ کښې په خپل لاس څه ورکړی یا قرض معاف کړی، نو ددی حکم دادے چه په صحت کښې هر څنګه صحیح دے، دغه رنگه د کومی بیمارۍ نه چه جوړ شې په دی کښې هم صحیح دے، او په کومه بیمارۍ کښې چه مړ شې، په دی کښې داسی کول وصیت دے ددی حکم مخکښی راروان دے.

مسئله 2: که چرته د چا په ذمه موندنې، روژې، زکوٰۃ یا قسم او د روژو وغیره کفاره باقی وی، او دومره مال هم موجود وی، چه ددی نه دا واجبات اداء کولې شې، نو د مرګ په وخت ددی ذمه داریانی د اداء کولو دپاره فدی، کفاره وغیره وصیت کول ضروری او واجب دی، دغه رنگه که د چا قرض وی، یا څه امانت ددی سره وی نو ددی وصیت کول ضروری او واجب دی، که دا ئې اونه کړل نو ګناهګار دے، او که چرته د چا څوک رشته دار غریب وی، او په شریعت کښې ئې وارث نه جوړیدي، او ددی کس ډیر مال او دولت وی، نو په داسی صورت

61. امداد المفتیین، ص: ۸۶۹

کنبی ددی غریب رشته دار دیاره شه وصیت کول مستحب دی او د باقی خلقو دیاره د وصیت کولو او نه کولو اختیار دے.

مسئله ۳: د مرگ نه روسته د مړی په مال کنبی خلور کارونه بالترتیب جاری کیږی، د کفن دفن خرچ، ۲ د قرض اداء کول ۳ وصیت نافذول ۴ د میراث تقسیم،

یعنی د مړی چه خومره میراث دے، په دی کنبی د ټولو نه اول ددی د کفن دفن بندوبست به کولې شي، بیا چه شه باقی پاتی شي، نو د ټولو نه اول به پکنبی ددی قرض اداء کولې شي، که وصیت ئې کړې وی یا نه خو قرض اداء کول بهر حال ضروری دی، د ښځی مهر هم په قرضه کنبی داخل دے، که چرته قرضه نه وه یا د قرض نه شه بچ پاتی شو، نو بیا به او کتلې شي چه شه وصیت خو ئې نه دے کړې؟ که چرته ئې کړې وو نو دا به په دریمه حصه کنبی جاری کیږی، که چرته ئې وصیت نه وو کړې او یا ئې وصیت کړې وو او د وصیت پوره کولو نه روسته مال پاتی شو نو دا د ټولو وارثانو حق دے، په شریعت کنبی یو یو ته خومره میلاویری؟ دا مسئله دیو عالم نه زده کول پکار دی، ددی مطابق ټولو ته خپله خپله حصه ورکول پکار دی، په شه وختونو کنبی داسی و شي چه د چاپه لاس شه را شي و تختی، د لویه کناه ده، که دلته ئې ورنه کړی په قیامت کنبی به ئې ورکوی، چه کوم خائے کنبی به د روپو په عوض کنبی نیکیانی ورکولې شي، دغه رنگه د جینکو حصه هم ضرور ورکول پکار دی، د شریعت د طرف نه ددوی حق ثابت او لازم دے.

مسئله ۴: چه کوم کس وراث وی، لکه مور، پلار، خاوند، خوی او لور وغیره ددی دیاره وصیت کول صحیح نه دی، البته چه د کوم رشته دار په دی مال کنبی شه

مَا حُكْمُ الْمِيرَاثِ فِي الْإِسْلَامِ؟

حصہ نہ وی یا رشتہ دار نہ وی بل شوک وی، نو ددی دپارہ وصیت کول صحیح دی۔ لیکن دثلث نہ به زیات نہ وی، کہ چرتہ چا د خپل وارث دپارہ وصیت اوکړوچه حُما د مرگ نه روسته ده لره فلا نے خیز ورکړئ یا دی دومره مال ورکړے شی، نو ددی وصیت نه د خه ورکولو حق نشته، البته که چرتہ نور ټول وارثان راضی شو، نو بیا ورکول جائز دی، دغه رنگه که د چا دپارہ دثلث نه زیات وصیت و شی نو دهغی هم دا حکم دے، که چرتہ ټول وارثان په خپله خوښه راضی شو، نو هغه ته به دثلث نه زیات میلا ویږی، ورنه صرف دثلث به ورته میلا ویږی، او د نابالغو د اجازت په یو صورت کښې هم اعتبار نشته، ددی ډیر خیال ساتل پکار دی.

مسئله ۵: اگر چه په ثلث کښې د وصیت کولو اختیار شته، لیکن بهتره داده چه په پوره دریمه حصه دی وصیت ونکړی، بلکه دثلث نه دی په کمه باندی وصیت وکړی، بلکه که چرتہ ډیر مالدار نه وو نو وصیت دی نه کوی، وارثانو ته دی پریږدی، ددی دپارہ چه هغوی په ښه سهولت سره زندگی تیره کړی، حُکه خپل وارثان د سهولت او خوشحالی په صورت کښې پریخودل ډیر ثواب لری، البته که چرتہ ډیر ضروری وصیت وی مثلاً د مونځ او روژی فدیہ وغیره وی نو ددی په هر حال کښې پوره کول پکار دی، ورنه گناهگار دے.

مسئله ۶: یو کس او وئیل چه حُما د مرگ نه پس حُما د مال نه سل روپئ خیرات وکړئ، نو کتلے به شی چه د کفن دفن او د قرض اداء کولو نه پس خومره مال پاتی دے؟ که چرتہ دری سوه یا ددی نه زیات باقی پاتی وو نو پوره سل روپئ ورکول واجب دی، کو چرتہ ددی نه کم وو نو بیا صرف دریمه حصه ورکول

مَا حُكْمُ الْمِيرَاثِ فِي الْإِسْلَامِ؟

واجب دی، البتہ کہ چرتہ ٲول بالغ وارثان بغیر د دباؤ نہ ٲہ خوشحالی سرہ ٲہ ٲورہ سل روپی وړ کولو باندی راضی شو نو سل روپی وړ کول ہم جائز دی.

مسئله ٤: کہ چرتہ د چا بالکل ٲوک وارث نہ وی، نو ددی ٲیارہ د ٲورہ مال وصیت کول ہم صحیح دی، او کہ چرتہ صرف نبخه وی نو د دری ٲلور می ٤٥٪ وصیت کول ہم صحیح دی، دغه رنگہ کہ چرتہ د نبخی وارث صرف خاوند وی نو ددی ٲیارہ د نیم مال ٲوری وصیت کول صحیح دی.

مسئله ٨: د نابالغ وصیت کول صحیح نہ دی.

مسئله ٩: لکه ٲرنکہ ٲہ دیوی دریبه حصہ نہ زیات وصیت کول صحیح نہ دی، نو دغه رنگہ د بیباری ٲہ حالت کنبی سوا دخیل ضروری ٲرچ نہ یعنی د خوراک ٲکاک دوائی علاج وغیرہ دخیل مال نہ یوہ دریبه حصہ زیات ٲرٲہ کول ہم صحیح نہ دی، کہ چرتہ د دریبی حصی نہ زیات ٲاتہ وړ کړے شې، نو د وارثانو د اجازت نہ بغیر صحیح نہ دی، وارثانو ته اختیار دے ٲہ د دریبی حصی نہ ٲومرہ زیات وی واپس واخلی، او کہ نابالغ اجازت اوکړی نو بیا ہم معتبر نہ دے. او کہ چرتہ یو وارث لره وړ کړے شې نو بیا ٲہ دریبه حصہ کنبی دننه دننه ہم د نورو ٲولو وارثانو د اجازت نہ بغیر وړ کول صحیح نہ دی (ددی ٲیارہ ٲہ مرض موت کنبی د ٲا ٲیارہ وصیت کول داسی دی لکه ٲنکہ ٲہ د وارث ٲیارہ وصیت کول جائز نہ دی لہذا ٲہ مرض موت کنبی دیتہ ٲہ وړ کول ہم د وصیت ٲہ حکم کنبی د کیدلو د وجہ نہ صحیح نہ دی اگر ٲہ د دریبی حصی نہ کم وی) او دا حکم هغه وخت دے ٲہ ٲہ ٲیلہ زندگئی کنبی نورو لره ٲہ قبضہ کنبی وړ کړی او کہ ورئی کړل نو او شو، لیکن قبضہ تر اوسہ نہ ده شوی نو دا تصرف بالکل باطل دے، د مرگ نہ بعد دیتہ ہیڅ نہ

مَا حُكْمُ الْمِيرَاثِ فِي الْإِسْلَامِ؟

میلا ویبری، داتول مال د وارثانو حق دے، او دا حکم دے د بیہارئی په حالت کښی، د الله په لاره کښی د ورکولو او په نیک کار کښی د لگولو مقصد دادے چه د دریی حصی نه زیات تصرف کول په هیڅ طریقه جائز نه دے.

مسئله ۱۰: یو کس په مرض الموت کښی مبتلاء دے او ددی خواته څوک د بیہار پر سئی دپاره راغلل، او څه ورځی حصار شو او د مریض د مال نه خوراک څکاک کوی، که چرته د مریض د خدمت لپاره ددی د اوسیدلو ضرورت وو نو هیڅ باک نشته، که چرته ضرورت نه وو نو ددی په دعوت او خوراک څکاک بیا هم د دریی حصی نه زیات لگول جائز نه دی، او که چرته ضرورت نه وو او دا خلق وارثان وو، نو د دریی حصی نه کم هم بالکل جائز نه دی، البته که چرته ټول وارثان په خوشحالی سره اجازت ورکوی نو بیا جائز دی.

مسئله ۱۱: د داسی بیہارئی په حالت چه په کوم کښی بیہار مړ شپي، مریض ته د خپل قرض معاف کولو اختیار هم نشته، که چرته په یو وارث ددی قرض وی او دا ئې معاف کوی نو نه معاف کیږی، که چرته ټول وارثان دا معافی منظوره کړی، او بالع هم وی نو بیا به معاف شپي، او که چرته غیر ئې معاف کړو نو د دریی حصی مال نه چه څومره زیات وی نو هغه نه معاف کیږی، عام طور باندی دا دستور دے چه د مرګ په وخت کښی ښځه مهر معاف کوی دا معاف کیدل معتبر نه دی.

مسئله ۱۲: د حمل په حالت کښی د درد د شروع کیدلو نه روسته که چرته زنانہ چالره څه ورکړی، یا مهر وغیره معاف کړی، نو ددی هم هغه حکم دے چه کوم د مرګ په وخت کښی د ورکولو دے. یعنی که چرته خدا نخواستہ، په دی کښی مړه شوه نو دا وصیت دے چه د وارث دپاره جائز نه دے، او د غیر وارث

مَا حُكْمُ الْمِيرَاثِ فِي الْإِسْلَامِ؟

دپاره د دریی حصی نه زیات ورکولو او معاف کولو اختیار نشته ، البته که په خیر او عافیت سره ییچې اوشو نو بیا ورکول او معاف کول صحیح دی.

مسئله ۱۳: د مړی په مال کښې خلقو لره مهمان نوازی، خوراک کول، صدقه خیرا کول جائز نه دی ، دغه رنگه د مرگ نه روسته د دفن پوری د مړی د مال نه څه غنم وغیره فقیرانو ته ورکول دا هم حرام دی ، مړی ته ددی نه هیڅ کله ثواب نه رسی ، بلکه دیته ثواب وئیل سخته گناه ده، ځکه چه دا ټول مال د وارثانو دے ، نو لهذا د وارثانو حق تلف کول داسی دی لکه چه د چا مال غلا کول.

مسئله ۱۴: دغه رنگه چه دا دستور دے چه د مړی کپړی خیراتی کولې شې دا هم د وارثانو د اجازت نه بغیر جائز نه دی ، او که چرته په وارثانو کښې څوک نابالغ وو ، نو بیا په اجازت باندی هم جائز نه دی ، اول مال تقسیم کړئ ، بیا بالغ خلق د خپلی حصی نه چه څه غواړئ ورئ کړئ ، بغیر د تقسیم نه نه دی ورکول پکار .

الله رب العزت د مونږ لره په هره مسئله د عمل کولو توفیق را کړی ، او دادی د دنیا او اخرت د کامیابی ذریعه او سبب او گرځوی . آمین یا رب العالمین .

وصیت دیته وائی چه سرے د مړ کیدو په وخت کښې او وائی چه ځا د مرگ نه بعد داسی داسی او کړئ فلانی ته دا څیز ورکړئ فلانی ته دا ورکړئ ، او څوک چه وصیت کوي هغه ته موصی وائی ، او د چا دپاره چه وصیت کیږی هغه ته موصی له وائی او چاته چه وصیت کیږی هغه ته وصی وائی ، د وصیت تعلق د میراث سره هم دے ، هسی نه چه یو انسان وصیت د ټول مال د بل دپاره اونه کړی ، که

مَا حُكْمُ الْمِيرَاثِ فِي الْإِسْلَامِ؟

چرته داسی او شې هم، نو دی لره هیڅ څه اعتبار نشته، دلته مونږ د وصیت بحث هم په دی بنیاد او کړو.

د ولد الزنا د میراث حکم

د حضرت عمرو بن شعیب د خپل پلار نه او هغه د خپل نیکه نه نقل کوي چه نبی علیه السلام فرمائیلي، چه کوم کس د ازادی بنحی یا وینحی سره زنا او کړی او ددی په نتیجه کښې بیچه پیدا شې، نو دی بچی ته ولد الزنا (حرامی) وئیلې شې، دغه بیچه نه د چا وارث کیدلې شې او نه څوک د دینه میراث ورلې شې⁽⁶²⁾.

یعنی ولد الزنا بیچه نه د خپل پلار نه وارث کیدلې شې او نه ددی پلار نه ددی ماشوم وارث کیدلې شې، ځکه چه د کوم پلار نه دا پیدا شوې دے هغه ددی پلار نه دے، یعنی شرعی نسب ثابت نه دے، او میراث د نسب تابع دے، نو لهذا دلته هیڅ میراث نشته، البته د ولد الزنا نسب چونکه د خپل مور نه ثابت دے، لهذا مور ددی وارثه ده او دا د مور وارث دے، نو دواړه دیو بل نه میراث ورلې شې.

اے مسلمه د قرآن نه ځان خبر کړه د غفلت خوب نه بیدار شه

میراث ورکړه

ته به خو پوری په دی دنیا مغرور ئې راحه نور مه کړه غرور ځان

برابر کړه

⁶² حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ لَهْيَعَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَيُّمَا رَجُلٍ عَاهَرَ بَحْرَةً أَوْ أَمَةً قَالُوا لَدُ وَلَدُ زَنَا لَا يَرِثُ وَلَا يُورَثُ». وَقَدْ رَوَى غَيْرُ ابْنِ لَهْيَعَةَ هَذَا الْحَدِيثَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ وَالْعَمَلُ عَلَى هَذَا عِنْدَ أَهْلِ الْعِلْمِ: أَنَّ وَلَدَ الزَّانَا لَا يَرِثُ مِنْ أَبِيهِ [سنن الترمذي ت شاکر]

مَا حُكِّمَ الْمِيرَاثُ فِي الْإِسْلَامِ؟

الله را ولی نظام د قرآن غواړم برابر به شې عقبی دنیا دی زر کړه
 نو هر چاته به خپل حق شې ورنصیب که دی خور ده که دی لورده حصه
 ورکړه
 ستا په کور کښې هم د بل چا خور کړی ده هم هغه به ورکړی حق ته ئې هم
 ورکړه
 فقیر وائی په عمل باندی به کیږی تش په خوله باندی مسلمیه
 کافر فرق کړه.

د علم میراث د زد کړی حکم

قَالَ عُمَرُ: «تَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ فَإِنَّهَا مِنْ دِينِكُمْ»

ترجمه: د حضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنه روایت دے چه هغه فرمائیلی
 چه د فرائض احکام او مسائل زده کړی ځکه چه دا علم ستاسو دپاره د دینی
 ضروریاتو نه دے، او ابن مسعود رضی الله تعالی عنه دا الفاظ زیاتی کړی دی
 چه د طلاق او حج احکام زده کړی. (63)

او په یو حدیث کښې راځي تَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ وَعَلِّمُوهَا، فَإِنَّهُ نِصْفُ الْعِلْمِ (64)

⁶³ حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ، عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ الْوَلِيدِ الْهَمْدَانِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: «تَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ وَالطَّلَاقَ وَالْحَجَّ، فَإِنَّهُ مِنْ دِينِكُمْ» [سنن الدارمي

[1888 / 4]

⁶⁴ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ الْحَرَامِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ بْنِ أَبِي الْعَطَافِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

مَا حُكِّمَ الْمِيرَاثُ فِي الْإِسْلَامِ؟

ترجمہ: علم میراث زدہ کړئ او دی لره او بنائى پس یقیناً دانیم علم دے.
میراث ته ئې نیم علم ددی وجه نه وئیلے دے چه د انسان د زندگي دوه حالات دی. یا حالت د ژوند دے، دانیمه حصه ده، او یا حالت د مرگ دے نو دا دویمه نیمه حصه ده، د علم فرائض تعلق د دویم حالت سره دے،
په یو حدیث کنبې راځي وَتَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ وَعَلِّمُوا النَّاسَ، فَإِنِّي أَمُرُّ مَقْبُوضٌ،⁽⁶⁵⁾

ترجمہ: علم میراث زدہ کړئ او خلقو ته ئې او بنائى یقیناً څه یو کس یم چه وفات کیږم.

په یو روایت کنبې ددی په حدیث په اخر کنبې دی وَهُوَ أَوَّلُ شَيْءٍ يُنْسَى د ا اول علم دے چه د خلقو نه به هیر شي، چنانچه په علوم اسلامیه کنبې علم میراث اول علم دے چه د عالمانو نه به اوچت شي، او دا قیامت د نشاناتو نه هم دے، نن صبا د اتیا ۸۰ فیصد علماء نه دا علم اوچت شوے دے. چه په هغوی کنبې څه سرفهرست یم، نو راځي علماء چه مونږه اول پخپله په دی عاملین جوړ شو، او خدا نه خواسته د مصداق جوړ نه شو، او هسی نه چه ددی حدیث مصداق نه شو چه چا دخپل وارث میراث واخستو، نو الله به دهغه نه د جنت میراث قطع کړی، دا اهمه فريضه زمونږ نه شي طان هیږه کړی ده، که

وَسَلَّمَ: «يَا أَبَا هُرَيْرَةَ تَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ وَعَلِّمُواهَا، فَإِنَّهُ يَنْصَفُ الْعِلْمَ وَهُوَ يُنْسَى، وَهُوَ أَوَّلُ شَيْءٍ يُنْزَعُ مِنْ أُمَّتِي» [سنن ابن ماجه 908 / 2]
⁶⁵ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ابْنِ عَلِيَّةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عِيسَى، يَغْنِي الطَّبَاعَ، قَالَ: حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ عَوْفٍ، يَغْنِي الْأَعْرَابِيَّ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ وَعَلِّمُوهُ النَّاسَ، وَتَعَلَّمُوا الْعِلْمَ وَعَلِّمُوهُ النَّاسَ، وَتَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ وَعَلِّمُواهَا النَّاسَ، فَإِنِّي أَمُرُّ مَقْبُوضٌ، وَإِنَّ الْعِلْمَ سَيَنْقُصُ حَتَّى يَخْتَلِفَ الْإِثْنَانِ فِي الْفَرِيضَةِ، فَلَا يَجِدَانِ مَنْ يَفْصِلُ بَيْنَهُمَا» [السنن الكبرى للنسائي 97 / 6]

مَا حُكْمُ الْمِيرَاثِ فِي الْإِسْلَامِ؟

خوک مونځ نه کوي، نو مونږ ورته خومره په نفرت سره گورو، که خوک روژه نه نیسي، که خوک زکوٰۃ نه ورکوي، دغه رنگه که خوک د مالی طاقت سره حج نه کوي، دا هرڅه مونږ ته لوي جرم او گناه ښکاري، او چه کوم په حقوق العباد کښې لويه فريضه ده هغه راته هډو گناه نه ښکاري.

نو اے زما مسلمانانو روڼو! دنن نه عزم او مضبوطه اراده وکړو، چه هر مسلمان بحیثیت مسلمان دا فريضه تر سره کړو، دنیا هسی هم فانی ده، او دیو بل د دنیا دپاره خپل آخرت تباہ نه کړو، دا ښځه، بچی او خپل خپلوان هیڅ خوک پکار نه راځي، آخرت خو دے دے، خو مونږه دنیا کښې اولیدل چه د حکومت وقت د طرفه څه وارننگ ورکړے شي، نو بیا خپل بچی په کور کښې نه شي ساتلے، ساتل خو لا جدا خبره ده د بچی والی نه هم انکار کوي، او چه کله ئې یچے مړ شي نو دا هم نه شي وئیلے چه دا ځایچے دے، نور اځي چه په ځان رحم اوکړو.

الله رب العزت دی مسلمانان د د غفلت د خوب نه بیدار کړي، او الله رب العزت دی د میراث په اهمه فريضه باندی عمل کونکی وگرځوي. آمین ثم آمین

طالب دعاء مولانا رضاء اللهبن الحاج خان بادشاه صاحب

۱ فبرائر ۲۰۲۰ء المطابق ۷ جمادی الاخری ۱۴۴۱هـ یوم السبت ۰۳:۰۳ مساء

کمپوزنگ: اعجاز احمد ایم اے اسلامیات (گولډ میډلسټ)

۱۱ اپریل ۲۰۲۰ء المطابق ۱۶ شعبان المعظم ۱۴۴۱هـ بروز هفته بوقت ۱۰:۰۰ صبح.

فهرست مصادر ومراجع

نمبر شمار	مصادر ومراجع
1.	القرآن الكريم

مَا حُكِّمَ الْمَيِّتَاتُ فِي الْإِسْلَامِ؟

2.	ابن جزى، أبو القاسم، محمد بن أحمد بن محمد بن عبد الله، الكلبي الغرناطي (المتوفى: 741هـ)، التسهيل لعلوم التنزيل، بيروت، 1416هـ
3.	ابن قدامة، أبو محمد موفق الدين عبد الله بن أحمد بن محمد بن قدامة الجماعيلي المقدسي ثم الدمشقي الحنبلي، الشهير المقدسي (المتوفى: 620هـ)، المغني لابن قدامة، مكتبة القاهرة، 1388هـ 1968م.
4.	ابن كثير، أبو الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي البصري ثم الدمشقي (المتوفى: 774هـ) تفسير القرآن العظيم = تفسير ابن كثير، دار طيبة، 1420هـ 1999م
5.	ابن ماجة أبو عبد الله محمد بن يزيد القزويني، (المتوفى: 273هـ)، سنن ابن ماجة، دار إحياء الكتب العربية.
6.	أبو الحسن، علي بن عمر بن أحمد بن مهدي بن مسعود بن النعمان بن دينار البغدادى الدارقطني (المتوفى: 385هـ)، سنن الدارقطني، بيروت، لبنان، 1424هـ 2004م
7.	أبو عبد الرحمن أحمد بن شعيب بن علي الخراساني، النسائي (المتوفى: 303هـ) نسائي، مكتب المطبوعات الإسلامية، 1406 - 1986.
8.	أبو عبد الله الحاكم محمد بن عبد الله بن محمد بن حمدويه بن نعيم بن الحكم الضبي الطهماني النيسابوري المعروف بابن البيع (المتوفى: 405هـ)، المستدرک علی الصحیحین للحاکم، بيروت، 1411 - 1990.
9.	امام بخاري، محمد بن إسماعيل أبو عبد الله البخاري الجعفي، الجامع المسند الصحيح المختصر من أمور رسول الله صلى الله عليه وسلم وسننه وأيامه = صحيح البخاري، بيروت، 1422هـ.
10.	امام مسلم بن الحجاج أبو الحسن القشيري النيسابوري (المتوفى: 261هـ)، المسند الصحيح المختصر بنقل العدل عن العدل إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم = صحيح مسلم، دار إحياء التراث العربي بيروت

مَا حُكِّمَ الْمَيِّزَاتُ فِي الْإِسْلَامِ؟

11.	امداد المفتيين
12.	الباجوري، محمد عبد الجبار ، فتح الرحمن في ترجمة القرآن وتفسير الفرقان ، دار احياء التراث العربي، بيروت ، لبنان، ١٦٨١٣٣٤هـ
13.	الترمذي، محمد بن عيسى بن سَورَة بن موسى بن الضحاك ، أبو عيسى (المتوفى: 279هـ)، سنن الترمذي ، مصر ، 1395 هـ 1975 م
14.	الخراساني، أبو عبد الرحمن أحمد بن شعيب بن علي ، النسائي (المتوفى: 303هـ)، السنن الكبرى للنسائي، بيروت، 1421 هـ 2001 م
15.	الرُّحَيْلِيُّ، وَهْبَةُ بن مصطفى، الفقه الإسلامي وأدلته للزحيلي، دار الفكر سورِيَّة دمشق
16.	السَّجِسْتَانِي، أبو داود سليمان بن الأشعث بن إسحاق بن بشير بن شداد بن عمرو الأزدي (المتوفى: 275هـ)، سنن أبي داود، بيروت
17.	الشيبياني، أبو عبد الله أحمد بن محمد بن حنبل بن هلال بن أسد (المتوفى: 241هـ)، فضائل الصحابة لأحمد بن حنبل ، بيروت ، 1403 1983
18.	شَيْخُ الْقُرْآن ، غلام الله خان ، جواهر القرآن
19.	عبد العظيم بن عبد القوي بن عبد الله، أبو محمد، زكي الدين المنذري (المتوفى: 656هـ)، الترغيب والترهيب، بيروت ، 1417.
20.	عزیز الفتاوی
21.	القشيري ، عبد الكريم بن هوازن بن عبد الملك القشيري (المتوفى: 465هـ) الرسالة القشيرية، دار المعارف، القاهرة.
22.	لدهيانو، رشي د احمد ، احسن الفتاوى، اشاعة الاسلام، انديا، ١٣٣٣هـ
23.	محمد بن حبان بن أحمد بن حبان بن معاذ بن مَعْبَدَ، التميمي، أبو حاتم، الدارمي، البُسْتِي (المتوفى: 354هـ) صحيح ابن حبان - محققاً ، بيروت، 1408 هـ 1988 م.
24.	مفتی اعظم پاکستان، محمد شفیع، معارف القرآن ، ادارة المعارف کراچی،

مَا حُكْمُ الْمِيْرَاتِ فِي الْإِسْلَامِ؟

٥١٣٣٤. ٢٠١٦ع.